

VIGILIA

1939 SZEPTEMBER
V. ÉVFOLYAM

TARTALOM

GIOVANNI PAPINI: BARABBÁS

VÁROSI ISTVÁN: A KOLOS-KÓRHÁZBAN

NAGY MIKLÓS: Az öcsöki di-
rektórium

MÉCS LÁSZLÓ: Mint a cigány...

GEORGES BERNANOS: Gond-
latok

MIHÁLY LÁSZLÓ: Mi lesz?

REZEK ROMÁN: Siratom ön-
magunkat

DEMÉNY JÁNOS: Fehér Buda
(Bartók és Kodály)

RÓNAY GYÖRGY: 1919 (re-
gény)

KÖNYVEK

RÓNAY GYÖRGY: Könyvek az ellenreformációról — DÉCHY LIANE: Osztott sze-
relem — RÓNAY GYÖRGY: Pók a tükrön — ZIMÁNDI PIUS: Az igazi Japán —
J. B.: Charles du Bos † — R. GY.: Le sel de la terre.

SZERKESZTIK:

POSSONYI LÁSZLÓ, HORVÁTH BÉLA, JUST BÉLA

VIGILIA

HARSÁNYI LAJOS, SIK SÁNDOR, MÉCS LÁSZLÓ, ARADI ZSOLT
ÉS RÓNAY GYÖRGY

KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL SZERKESZTIK

POSSONYI LÁSZLÓ, HORVÁTH BÉLA, JUST BÉLA

FŐSZERKESZTŐ:

POSSONYI LÁSZLÓ

A magyar katolicizmus szépirodalmi havi folyóirata.
Megjelenik havonta 15-én, évi 800-1000 oldal terjedelemben

Előfizetési ára egy évre belföldön 10 pengő, félévre 5 pengő. Külföldre:
Romániában 400 lei, Szlovákiában 60 korona, egyéb külföldön 12 pengő.

Vállalatoknak
évi előfizetési díj 40 pengő.

Egyes szám ára 1 pengő.

Főbizományos: Cserépfalvi, Budapest, IV. kerület, Váci-utca 10. szám.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, IV., Kecskeméti-utca 2.
Telefonszám: 38—44—10. Postatakarékpénztári csekk számla száma: 20.668.

Minden cikkért szerzője felelős.

Kéziratokat nem adunk vissza.

A VIGILIA példányonként kap-
ható minden könyvesboltban.

BARABBÁS

Ugyanakkor nyílt meg a börtön egyik cellája, amikor a három halálraítélt a Kálvária felé haladt, mindegyik a vállán víve keresztjét és a hirhedt Barabbást a helytartó elé vezették.

— Derék honfitársaid arra kényszerítettek, hogy bocsásalak szabadon, téged, aki gyilkos vagy, egy másik helyett, aki ártatlan. Részemről nem tudok és nem is fogok néked megbocsátani. Takarodj a lehető legmesszebbre, te szerencsédre méltatlan disznó és vigyázz, hogy ne kerülj többé a szemem elé, mert másszor még az Istened maga sem vonhat ki igazságszolgáltatásom alól.

Pilátus, még komorabban, mint máskor, heves mozdulattal jelt adott katonáinak. A katonák Barabbást keményen ütlegetve, a nagy lépcsőhöz vonszolták el, mely a térre ereszkedett alá. A lépcsőnél durván belerugdostak és lelődítetták; úgy bántak vele, mint ahogy a döglött kutyával szoktak.

A tér kihalt volt. Barabbás tüstént feltápáskodott, fogát csikorgatta. Azután a nyaka közé szedte a lábát és fivérei háza felé vette az útját. A könnyű és világos levegő úgy hatott rá, annyi árnyékban töltött hónap után, mintha részegítő bort ivott volna; megbotlott a kövezet hézagaiban; pillanatonként szétnyíló ajkaira indulat-szavak tódultak, azt hitte, hogy el fog esni, azután egy pillanat múlva úgy tűnt fel neki, mintha egyedül megfojtott volna egy oroszlánt, mintha szembezállt volna egy hadsereggel.

Senki sem ismerte fel, senki sem állt vele szóba: a város majdnem kihalt volt. Az ég, jóllehet még csak dél volt és egyetlen felhőt sem lehetett észrevenni, hamu- és gyászszínű volt: a vihar közeledtét jelezte. Úgy érkezett meg óvéihez, mintha alvajáró lett volna.

Barabbás fivérei, feleségeikkel és gyermekeikkel az asztalnál ültek és ebédeltek. Megérkezése — feldúlt vonásai felismerhetetlenné tették: arcát bozontos szőrzet nőtte be, szemé majdnem elveszett a vöröses pillák alatt, — azt a hatást keltette, mintha kísértet jelent volna meg. Mindannyian abahagyták az evést, a beszélgetést; a nevetés is elhalt ajkaikon.

Az idősebbik testvér tért vissza „a család feje, az, aki megmenekült a haláltól. Otthon félték tőle, néha büszkék is voltak rá, de senki sem szerette. Ha rokonainak bátorságuk lett volna bevallani saját maguknak, hogy mit éreztek ebben a pillanatban, számot vehettek volna magukkal arról, hogy ennek a szerencsétlennak némileg csodálatos visszatérésében van valami megcsúfolás és balszerencse. De nem tudták vagy

nem akarták megtenni; esetleg féltek attól, hogy Barabbás észrevesz valamit. Mihelyt felocsúdtak a meglepetésből, felkeltek, üdvözlő szavakat mormogva megölelték; arcukra ismét visszatért a mosoly. Az asztalfőre ültették, két fivére közé. Barabbás, anélkül, hogy egy szót is szólt volna, letelepedett, megragadott egy borral telt kupát és kihörpintette. Mindjárt egy másikkal kínálták meg, mely ugyancsak színültig telt borral és ezt is egyhuzamban öntötte le a torkán. Akkor, mintha összeszedte volna kissé magát. Szemügyre vette asztaltársait, egyiket a másik után, üdvözölte őket boros ajkainak egy-egy rándulásával, melyet talán mosolynak szánt. Azután a gyilkos egy darab kenyeret vett és összevagdalta. Majd megkérdezte:

— Ki ismerte közületek a názareti Jézust?

— Én, de csak látásból — válaszolta Éléazar, legfiatalabbik fivére.

— Milyen bűnt követett el ez az ember? Gyilkolt?

— Úgy tudom, nem ölt meg senkit. A népnek beszélt, de ez nem tetszett a főpapoknak és ezért bevádolták őt a helytartónál.

— Miért nézték rossz szemmel, hogy a népnek beszél?

— Talán azért — folytatta Éléazar, — mert be akart jutni Salamon templomába és úgy akart parancsolni, mintha ő lenne az úr. De egyébként miért érdekel ez téged? Halálával visszaadott téged az életnek. Mi többet kívánhatnál?

— Igen, igazad van — fejezte be Barabbás — ez a Jézus ma meghal helyettem, meghal érettem.

Azután elgondolkozott és egész este hallgatott. Másnap kora reggel, amint megjelentek a nap első sugarai, Barabbás eltávozott, anélkül, hogy bárkinek is szólt volna. A Golgotha felé ment. A három kereszt még a ködös ég felé ágaskodott, vastag és merev karjaival. Barabbás a középső kereszthez lépett. A kereszt törzsén megalvadtt vérpatakocskákat vett észre, melyek még nedvesek voltak az éjjeli harmattól. Hosszan cirogatta Jézus véré, majd kissé pirosas nagy ujjával megdörzsölte orrlyukát és az ujján lévő vért szürcsölte, szeméit behunyva, mint ahogy egy tetsző tárgyat értékel az ember.

— Ez az a vér, mely érettem ontatott — mormogta. — Most már sokkal nyugodtabb vagyok.

II.

Előtte való este hallotta néhány asszony beszélgetését. A szomszédos ház terraszán mesélték és magyarázták ennek a csodálatos pénteknek eseményeit. Ilyen módon megtudta, hogy Pilátus mindenáron meg akarta menteni a galileai eretneket, de a főpapok nem éreznék magukat biztonságban, ha életben maradt volna. Barabbás csakis a főpapoknak köszönhette, hogy megmenekült.

Akkor az ötlött az eszébe, hogy meg kell köszönnie Anásznak és Kaifásnak mindazt, amit érte tettek. Ha annyira követelték, hogy kegyelmezzenek meg neki, akkor ez azt jelenti: nem helytelenítik a gyűlölt rómaiak ellen szított lázadásait. Minden bizonnyal, a főpapok is gyűlölik az idegeneket és lehetséges, hogy fontos szerepet bízának rá a fölkelő mozgalmakban, melyeket Judában készítenek elő titkon.

Mínt hogy egy pillanatot sem akart veszíteni, tüstént a főpapi palotához futott és megmondta az ajtónállónak, hogy Kaifással akar beszélni. Az udvaron kellett várnia. Néhány perc elteltével egy írástudó jött hozzá.

— Nos, mit akarsz a főpaptól?

— Meg szeretném köszönni mindazt, amit érettem tett és fel akarom ajánlani szolgálataimat.

— A szabadság elvette az eszedet, Barabbás. Kaifás látott téged az ablakból és felismert. Ő küldött ezzel az üzenettel: nem irántad való szeretetében mentett meg, hanem csakis azért, mert azt akarta, hogy az az átkozott káromló megbűnhődjék. Nekünk nincs szükségünk gazemberek és gyilkosok szolgálataira. A főpap azt parancsolja, hogy tüstént kotródj el innen. És többé ne merészelj házának még csak a közelébe se jönni, különben magadra vessél!

Miután közölte Kaifás üzenetét, intett a szemével két szolgának, hogy kergessék ki Barabbást.

A gyilkos kábultan és reszketve futott el és még csak vissza sem fordult. De agyában bosszúálló gondolatok fordultak meg. A főpapok elutasították. Miért ne fordulna ellenségeikhez; Annak a tanítványaihoz, akit megöltek? Mesterük véérének köszönhetette szabadulását. Roppant nagy veszteség lehet számukra Jézus halála. Mért ne tegye jóvá, mért ne szerezzen nekik elégtételt?

Egész nap és másnap is mindent megmozgatott, csak hogy megtudja, hová menekültek Jézus barátai és tanítványai, milyen rejtékhelyen tartózkodnak. A városban senki sem tudta, vagy nem akarta megmondani.

III.

Barabbás azonban nem nyughatott. Továbbra is kérdés-ködött és kutatott. A főpapok iránti haragja azoknak a keresésére unszolta, akik, valószínűleg, éppen annyira nem szenvedhették őket, mint ő. Egy este, amikor az Olajfák-hegyén bolyongott, egy prészház mellett találkozott egy körülbelül tizennégy-tizenöt éves fiúval, aki megállt és nagyon megbámulta.

— Meg tudnád-e mondani, gyermekem, hol találhatnám meg annak a Jézusnak a tanítványait, akit Krisztusnak neveznek?

A kamasz hosszan rámeresztette nagy, fekete szemét.

— Mi dolgod van velük?

— Barát vagyok, — felelte Barabbás, — egyike vagyok azoknak, akiket busásan megajándékozott a Mesterük és most azért keresem őket, hogy segítségükre lehessenek.

— Nem hazudsz?

— Azt hiszed, hogy a főpapok kéme vagyok?

Barabbás három dénárt húzott elő kabátjából és a fiatal fiú elé tartotta.

— Ha megmutatod nekem a házukat, ezt mind neked adom.

A gyermek szó nélkül elvette a pénzt és útnak indult a lejtőn. Közel félórán át ballagtak hallgatagon.

Megérkezve egy helyre, ahonnan már nem lehetett látni Jeruzsálemet, a fiú megállt egy cédrus árnyékában és kezével egy feketés viskóra mutatott, melyet félig elrejtettek az olajfák.

— Itt vannak! — mondta kurtán és futva eltűnt.

Barabbás a magányos házhoz közeledett és élénken fülelt. Mormogás szűrődött ki az ablakokon keresztül, hanggal keveredett mormogás: egy női hang, mely túlharsogta a többiét. Barabbás kitapogatta kezével a rozoga ajtót. Az ajtó nyitva volt. Kérdés és kopogás nélkül lépett be a házba a gyilkos, nesztelenül lépkedve. Az előszoba üres volt, azonban a szemben lévő ajtó mögül érthető hangok szűrődtek ki. A küszöbön megállt. Tizenkét férfi és három asszony merült el olyan mélyen a beszélgetésbe, hogy senki sem vette észre a betolakodót. Az egyik asszony azonban hirtelen felemelte fejét és felfedezte Barabbás fürkésző és durva arcát. Felsikoltott. Egyszerre ugráltak fel mindnyájan és egészen megrémülve fordultak az ajtó felé.

— Ki vagy? Mit keresel itt? Mit akarsz?

A legidősebbik, aki a társaság fejének látszott, megparancsolta, hogy mindannyian hallgassanak el, és Barabbáshoz ment. A gyilkos mozdulatlanul állt, az ajtó egyik félfájához támaszkodva.

— Én ismerlek tégedet, — mondta az öreg — tudom a nevedet és azt, hogy mit követtél el. Miféle szél hozott ebbe a házba? Az Isten Fia még a te életedet is megváltotta vérével; egy gyilkos életéért a Messiás életével fizetett. Mi többet akarsz még?

— Hallgass meg, — mondta Barabbás, — a főpapok megmentettek engem, de utána nyomban megsértettek és elűztek. Gyűlölöm őket és meg akarom magamat bosszulni rajtuk. Bizonyára ti is gyűlölitek őket és én kész vagyok arra, hogy jóvátegyem azt a veszteséget, mely benneteket Mestertetek halálával ért. A gyilkosnak is van szíve és lelke. Ilyen pillanatokban, mint amilyen ez is, még egy gyilkos is kapóra jöhet. Mondjátok meg, mit tehetek érteteket? Mondjátok meg, melyik ellenségtektől akartok megszabadulni? Vérént ontva — úgy vélem — részben elégtételt nyújthatnék azért a vérént,

melyet Jézus érettem ontott. Mondjátok meg. Én senkitől sem félek.

Mindnyájan hallgattak és borzadva néztek rá. Végre Péter megszólalt:

— Barabbás, Barabbás, Krisztus csak életet adott neked, értelmet nem. Vakabb vagy mint egy holttest, süketebb, mint egy kő és esztelenebb, mint egy farkas, mely egész éjszaka hiába keresett táplálékot. Hát nem tudod, hogy Mesterünk arra tanított minket: szeressük még ellenségeinket is. Senki sem mondta neked, hogy megparancsolta nekünk: bocsássunk meg az ellenünk vétkezőknek, és a rosszért jóval fizessünk vissza? „Nem rátok tartozik a bosszú”, mondta az Úr. Iránta való szeretetünkben megbocsátottunk a farizeusoknak, az írástudóknak, a főpapoknak és a rómaiaknak is. És néked is megbocsátunk, hasonlóképpen, te szerencsétlen, életre kárhoztartott gyilkos. Nincs ellenségünk és nem akarjuk senkinek a véréét. Megbocsátunk néked Barabbás, de ittléted nagyon fájdalmas, nagyon borzasztó emlékeket idéz fel bennünk. Most pedig bocsáss meg nekünk, és ha valóban le akarod róni háladat, — amint mondottad — fuss el messzire innen és ne jelenj meg többé ottan, ahol mi vagyunk.

— Nem tudom, hogy mit akarsz ezzel a megbocsátással és ezzel a szeretettel. Én a régi törvényhez tartom magamat, szemet szemért, fogat fogért. Amíg a rómaiak leigázva tartják népünket, addig nem fogok megalázkodni, hogy keztesésköljék annak, aki pofon üt. Úgy látszik félénk nyomorultak vagytok, akik elrejtőztök, mint a csirkék, ha hajszojlik őket és kibúvókat találtok ki, hogy ne kelljen megbosszulnotok vezetőik halálra gyótrését. Ne féljete, nem jövök vissza hozzátok. Én férfi vagyok és nem vesztegetem az időmet gyerekségekkel.

A legszebb és legfiatalabb asszony előbbre lépett, hogy válaszoljon, de Barabás már nem várta meg; sietve kiment a szobából és elhagyta a házat, szitkokat dörmögve bozontos szakállába.

IV.

Barabbás visszatért Jeruzsálembe, de nem érezte magát legyőzöttnek. Az motoszkált a fejében, hogy kellene valamit tenni, ki kellene öntenie a szívet valakinek. A dologtalan szabadság elerőtlenítette és egyben ingerelte is. Annak a képe, aki helyette halt meg, mindig előtte lebegett, nem mint egy fenyegető üldöző, hanem hallgatag volt és édes, és éppen ezért bánatot és szorongatottságot is érzett miatta. Ide-oda kóborolva sok mindent megtudott Jézusról. Egynémelyik tette csodálatos és hihetetlen volt; a többi, nézete szerint, tökéletesen esztelenség.

Többek között elmesélték Lázár feltámasztását is. Ba-

rabbás hirtelen vágyat érzett, hogy lássa ezt az embert, hogy beszéljen vele, hogy megbizonyosodjék az igazságról. Egy reggel Bethániába érkezett és megmutattatta magának a fel-támadt Lázár házat.

A küszöbről, inkább fekve, mint ülve a kőlépcsőn, egy sötét tekintetű, sárga arcú, földszínű köpenybe burkolódzott férfi nézett a levegőbe, de nyilvánvaló volt, hogy semmit sem lát. Szembogara nedves és mozdulatlan volt, mint a vakoké. Barabbás hozzá lépett.

— Te tértél vissza a holtak országából?

— És te egyike lennél azoknak az arcátlan semmittevők-nek, akik már annyi hét óta zaklatnak unalmas kérdéseikkel?

— Nem, Lázár. Én, anélkül, hogy tudnád, egyik fivéred vagyok. Én is attól kaptam az életet, akitől te, Jézus barátod-tól. Te a homályban voltál és onnan húzott ki téged; én már a hóhér kezei között voltam, és hála Néki, megszabadultam a börtöntől és a haláltól. Ha egyikünk is, másikunk is él, ezt Néki köszönhetjük. Barátokká kell lennünk, és tennünk kell valamit, hogy megbosszuljuk megszabadítónkat.

— Nem értelek. Nem tudom, ki vagy és nincs szükségem barátokra. Nem tudom hallgatni, ha háláról beszélnek, nem akarok bosszúra gondolni, nem ismerek testvéreket. Volt két nővérem és ők elhagytak...

— Barabbásnak hívnak. Jézus, aki szeretett téged, meghalt érettem. És te nem mozdítanád meg ujjadat sem azért, aki visszaadta néked az életet?

— Tudod, hogy mit jelent a neved?

— Mindenki tudja: „Az Atya Fia”.

— Noshát, az Ember Fia meghalt az Atya Fiáért és ez így van rendjén, ennek kellett megtörténnie a Szentírás szer-int. Az első ember, aki valóban az atya fia volt, amint tudod, Ádám idősebbik gyermeke, azaz Káin volt. Ő is gyilkos volt, mint te, mint minden ember. De Isten nem engedte meg, hogy megöljék Káint. Emlékszel? „És Isten megbélyegezte Káint, a végett, nehogy bárki is megölje, ha találkozik vele.” Minden nemzedéknek megvan a maga Káinja, a maga Atya Fia, a maga Barabbása, a maga gyilkosa. De az Isten Fia, azaz Jé-zus, hasonlatos Atyjához és ezért nem engedte, hogy megölje-nek téged. De azt hiszed, hogy az élet jutalom? Nem érted meg, hogy az élet éppen ellenkezőleg, a büntetések legször-nyűbbike?

— Lázár, félre beszélsz? Nem vesztetted el véletlenül Keól pincéiben a józan eszedet?

— Te ezt nem értheted meg, Barabbás. Az emberek kö-zül egyedül én érthetem meg. Végre visszatértem a béke há-zába, az igazi hazába, az édes menedékhelyre. Itt van apám, feleségem, akit elvesztettem, itt vannak bátyáim, legkedve-sebb gyermekkori barátaim, népünk pátriárkái, itt vannak a bölcsek és az igazak. Együtt voltam mindazzal, akit szeretek,

leráztam a föld porát, pihentem, boldog voltam. És hirtelen, hogy kedvében járjak a két asszonynak, aki azt képzelte, hogy szeret engem, vissza kellett térnem a szenvedéshez, a gondok közé, a munkához, a számkivetésbe. És badarságokat beszélsz valami háláról, esztelen dolgokat karattyolsz össze, tudom is én milyen bosszúvai kapcsolatban. Távozz Barabbás, távozz örökre, az Isten nevére kérek. Már nagyon hosszú ideig tűrtem jelenlétedet!

Az utolsó szavakat mondva felkelt és szeme a méltatlankodás villámait lövelte. Azután hátat fordított az Atya Fiának, bement és elrekeszte az ajtót.

V.

A dühöngő Barabbás káromkodva tért vissza Jeruzsálembe. Most még inkább, mint valaha is, kínozza a vágy, hogy megbosszulja magát valakin nyugtalanságáért, gyötrő gondolataiért, durva visszaautasításaiért, megaláztatásaiért.

Otthon senki sem szólt hozzá. Mihelyt megérkezett, mindenki elhallgatott. Még a gyermekek sem merészelték a jelenlétében bolondozni és sógornői friss ajkain a szavak elhalkultak, a mosoly elfakult. Barabbás egyedül találta magát; mindenki elhagyta, mindenki visszautasította: kiközösítették az életből.

Akkor úgy érezte, hogy ismét kezd benne forrni, lelke zavarosságában, Pilátus iránti gyűlölete. Minden haragja, minden nehezeltése, minden kiábrándulása, minden lázadása a helytartó személye ellen összpontosult. Pilátus kerestette konokul, hogy megölse és szabadulása napján olyan gyalázatosan bánt vele, hogy úgy még a kutyával sem bánnak. Azonkívül ő feszítette meg Jézust és még a zsidó-üldözést is folytatta. Barabbás megzavarodott agyában, mely a jóvátévés gondolatának zsákmánya lett, egyedül Pilátus tűnt fel bűnösnek, egyedül ő érdemelte meg a halált.

Egy este — már későre járt az idő — a törvényszék őrei Pilátus magánlakásának közelében elrejtőzött zsidóra bukkantak. Egy rövid kardot és egy tört találtak nála. Kora reggel megláncolva vitték a helytartó elé.

Pilátus felismerte és gúnyosan nevetett:

— Hát mégis visszajöttél, Barabbás? Nos, utoljára jöttél vissza!

Halkan megparancsolt valamit egy centuriónak és eltávozott. Néhány perccel később Barabbást a Golgotára vezették. És az Atya Fiát ugyanazon a helyen feszítették meg, ahol *negyven nappal* előbb az Ember Fia lehelte ki lelkét.

Végh György fordítása

VÁROSI ISTVÁN:

A KOLOS-KÓRHÁZBAN

I.

Harmat ragyog a párás gesztenyéken,
Émelygetősen hömpölyög az éter.
Vagy húsz helyen vagy húsz rigócska mókáz,
Alattuk áll a virágoszöld kórház.

Csíkos ruhák és sápadt emberarcok.
Már ismerem a párkányi parasztot,
Aki tegnap még zsákot hordott Léván
S ma már fekszik, mert hajnal óta vért hány.

Fehér köpenyben mennek az apácák.
A szentírás poklos mai mását
Keresgélnek most teremről teremre,
Előttük mintha Jézus lépegetne.

Egy-egy betegre bent az orvos rányit.
A részvét és az unalom csatázik
Szívében s míg a nővért kérdi halkán,
Nem tudja még, hogy melyik győz a harcban.

Itt is, amott is lázbeteg kiáltoz.
Már ébredesz a dunaparti város.
Ott húszezren a napra fölnevetnek,
Itt száz ember az életéért retteg.

Ó tiszta reggel, maradj itt, ne menj még.
Nézd, viszem már a Krisztus drága testét.
Belőle lesz a néhány most erősebb,
Belőle csittul néhány égető seb.

Az égen apró lyukacsák hasadnak.
Azokból hull a fény, a tűz, a harmat.
Vagy húsz helyen vagy húsz rigócska nótáz.
Tudják-e vajjon, hogy ez itt a kórház?

II.

Én nem tudom, hogy mit hoz még a végzet.
De azt tudom, hogy ez itt a szülészet.
Én nem tudom, a hideg hold miért lett,
De azt tudom, hogy itt fakad az élet.

Fehér hajók a titokzatos ágyak,
A szép öröm kék tengerére szállnak,
Arca ragyog tűz fiatal anyának,
Itt minden hétköznap derűs vasárnap.

Ó élet, élet, élet! Hát ki fejt meg?
Talánbizony a maszületett gyermek?
Vagy jobb fejtése volna az öregnek,
Ha napjai már végkép leperegtek?

Kérdezzetek. De hangja nincs a szónak.
Minek a kérdés boldog álmodóknak?
Felhőtelen és tisztán ragyogó nap
Aranyozza e boldog álmodókat.

Csitt, csitt, csicsíj! Az égi szépség bája
Mosoly gyanánt hull egy-egy csöppke szájra.
Halkan neszez az angyalkáknak szárnya,
Ha visszanézek, Isten megbocsátja.

III.

Keskeny padló az élet és halál közt:
Szürkésfehéren áll a műtőasztal.
Pirosra festi fürge vérpatakkal
A nyögdicsélő húszéves pilóta.

Az ablakon ijedtre tárult szemmel
Bekandikál a nyiló kerti rózsza.
Azt súgja tán: a születésem óta
Még ennyi vért nem láttam én e száron.

Leintették a füttyögő rigókat
A komolyabb és emberértőbb varjak.
A gesztenyéken zörögnek a gallyak,
Mint olvasók a dédanyák kezében.

Most altatják a véres kis pilótát.
A sorosnővér üdvözlégyet mormol.

Kemény inakkal áll a sápadt doktor,
Hogy a halállal birkózzék erősen.

A forró percek tétován suhannak.
Szárnyat bont egy-egy sóhaj is a szájon.
Tán nincs is szebb és szörnyűbb a világon,
Mint a szánó, de tehetetlen sóhaj.

A keskeny padló lassan összeomlik.
Él a halál és meghalt most az élet.
Megrázkódik a karbolos sebészet
És a pilóta lelke messze röppen.

IV.

A hegy felől csöpp szelecskék szaladnak,
Lábacskáiktól zizzen egy-egy ablak.
Futok, futok az élet kenyerével
És bebocsát a hűvös belgyógyászat.

Ez itt az Isten egyik furcsa kertje.
Virágait a jég ugyan már verte,
De most kihajt mind áldott fakadással:
Betegséggel lesz dús és szent a lélek.

Körüljáróm a sok hideg vaságyat.
Megismerem a könnyes Magdolnákat.
Megismerem a Tékozló Fiúkat,
Megismerem az égre néző embert.

Ezt itt behozták rettentő fekélyvel.
Annak agyán meg vér fakadt az éjjel.
Emennek szíve rossz malomként zörget,
Amannak arcán rothad a beteg vér.

Kiosztom lassan mind az édes Ostyát.
E lelkek most a legszebb szirmot bontják:
Zokogva szól szent elfelejtett szókat
Akit az élet Istenhez alázott.

Megyek. Kísér a kedves nővér Olga.
Az ajtónál ép hullát visz két szolgál.
Ahogy kilépek, nagy Dícsértességgel
Köszönt egy lázas, kommunista munkás.

V.

Ez itt a rémek ijesztő tanyája.
Halált lehel az embereknek szája.
Kemény próba a szemnek és a fülnek,
Az épek innét folyton menekülnek.

A tifuszos lány nyöszörög, vizet kér.
Hozzá hajol a fehérfátylas testvér.
Homályosak a fojtó szagú termek,
Alig piheg a torokgyíkos gyermek.

Vérhas gyötri a bajúszos legénykét.
Alighanem betelt a szörnyű mérték.
Sípól, zörög a levegő erősen
Vagy huszonhárom veszendő tüdőben.

Hadastyánok és fiatal leányok:
Isten világán szomorú talányok.
A Bibliából eszembe juttatják
A Jóbok és a Lázárok csapatját.

Kint kakukfüves, jóillatú nyár van,
Bent mégis mintha télbe lépne lábam.
Kint dalolnak a madarak a fákon,
Bent búcsút zeng egy láthatatlan Kántor.

Be jó, be jó, hogy sokszor járok erre.
Áldott komolyság hull az életembe.
Az imám itten szép sirályként szárnyal:
Barátkozom a jéghideg halállal.

VI.

Végigjártam a kórház sok-sok termét.
Öt éven át megjártam ép elégszer.
A kórházjárás fényes égi ékszer,
Tündökléséből száz vers is kitelnék.

Most búcsúzik, de holnap újra kezdem.
Erős hitem, hogy mindörökre jól járt,
Kit megejtett e véres, bús valóság,
Amelyről már az Úr is szólt nem egyszer.

Ó sápadt költők, tobzódó zenészek,
Mit néztek mindig égő csillagokba,
Tekintsetek a gennybe és a porba,
Találtok ott is földöntúli szépet.

Tekintsetek a vérre és a sebre.
Tekintsetek a vergődők hadára.
Izzadt homlokra, lázban izzó szájra,
Hol sírva csüng az élet végső perce.

Mert az a jobb, amit nem látunk annak.
Mert az a szebb, amit nem vettünk észre.
Az igazabb, mit elkerültünk félve
És a szentebb, mi lent a mélyben hallgat.

Ó tiszta reggel, hagyj most már magamra.
Pajkos rigók, vén gesztenyék, megyek már.
Száguld a perc, az óra is hogy eljár.
De szívverésem Jézus Krisztus hallja.

Városi István.

NAGY MIKLÓS:

AZ ÖCSÖKI DIREKTÓRIUM

Marci bácsi révén lehetett egyet-mást megtudni az öcsöki direktorium viselt dolgairól, amely direktóriumba ő olyan jogtanácsos félének csöppent be. Már elszállott az árnyékvilágból a direktorium főbb tagjaival; ideje megmenteni a feledés porától ezeket az eseteket, amiket ő mesélt el jóízű humorával.

Csatakos tavaszi délután rosszkedvűen pipázott az irodában. Szokott újságja hiányzott, mert Pesten már a Tanácsköztársaság uralkodott. Homérosz Iliászát olvasgatta, csak hogy minél távolabb legyen a kommunista örülettől. Ez csakugyan jó távol volt, még fordítása is a múlt századból.

Az iroda ajtaján nagy lábecszozogás és krákogás után bekopogtak. Sántha, az öregbíró, Péderi, a törvénybíró és három esküdt lépett be a szokott bizalmas tisztelettel. Elég nagy feneket kerítve a dolognak előadták, hogy most voltak itt a községházán valamifélek a megyei direktoriumtól. Sántha szerint rájuk parancsoltak, hogy községi direktoriumot kell alapítani. Erről a kijövetelről már Marci bácsi is tudott, megkérdezte hát a pipa mögül gúnyorosan:

— No és alapítottak?

— Alapítottunk. Az egész nép, aki összefenődött, azt mondta, maradjon minden úgy, ahogy vót. Legyünk mink a direktorium.

— És miért jöttek ezzel ide? Tán én ültessem be magukat abba a direktóriumba? — bosszankodott Marci bácsi, aki majd a bőriből ugrott ki, ha ezt az új szót meghallotta.

— Dehogysis, dehogy! Csak jelenteni jöttünk a dógot. Eddig se titkoltuk el az igazságot nagyérdemű főúr elől — válaszolta sértődött hangon Sántha.

— No jó, jó. Maguk dolga, ha elvállalták, akkor végezzék, de senki kárával.

— Éppeg ebbe jöttünk. A megyés direktorium azt mondta, hogy mindenben mi leszünk a felelősek. A jedző urat Turáról elkergették. Kell, aki útbairányítson.

— Hogy én? Mit tartozik az ilyen dolog hozzám?

Sántha sehogy se kedvelte, hogy a papjuk ma ilyen nehéz időben ilyen paprikás hangulatban van, ezért fölemelte a hangját:

— Tudjuk mink azt, hogy írás meg pecsét szerint nem ide tartozik, de lélek szerint csakis. Mer...

És Sántha fölemelte balkezét a jobb tenyeréhez és ujjain számlálta az okokat:

— Mer ha rosszul csinálunk valamit, akkor a kösségnek lesz baja belőle. A kösség pedig minket fog okolni, mikor ez az egész bolondság el fog múlni.

Marci bácsi belül elmosolyodott, de azért dercés hangon vágott közbe:

— Úgy?! Tehát rám akarják sózni a terhet.

Ejnye, de megnehezedett a papunk esze, mérgelődött magában Sántha.

— Azt éppenséggel nem! Csak jó szóért jönnénk hébe-hóba, nehogy elvétsük a dógot. Mer...

Sántha direktóriumi elnök tovább sorakoztatta érveit, az alatt Marci bácsi nagyot húzott a pipájából és elgondolkozott. Szóval ő vezesse a háttérből az egészet, amíg Sántha bíró szerint ez a bolondság el fog múlni.

— Értem már bíró úr! Ha valami tanácsra szükségük van, csak jöjjenek bizalommal. Eddig se mutattam ajtót senkinek.

— Tudjuk mink azt! — helyeseltek megkönnyebbülten a direktóriumi tagok.

Egy hét múlva máris szükség volt a jó tanácsra. Hivatalos irat jött, mely szerint az iskolákból el kell távolítani a feszületet, mert az iskola a közös kultúra helye, ahol más vallású vagy felfogású tanulókat nem lehet zavarni ilyen megkülönböztető jelekkel.

— De hiszen az egész iskolában csak Monoki Pista gyereke más vallású. Ezért csak nem fogják a keresztet kitenni!

— Hát akkor mit csináljunk vele? — kérdezte Sántha.

— Mivel? A kereszttel? — nézett rá szúrósan Marci bácsi.

— Dehogy is a kereszttel! A Monoki gyerekekkel mit csináljunk? Mer világos, ha egyforma vallásuk van, akkor még az írás is mellénk szól.

— Próbálják megmagyarázni Monokiéknek a dolgot. Felesége úgyis katolikus. Már én beszéltem erről nekik. Legjobb volna, ha egy hiten lennének.

— Az igaz! — vélte elismerően Sántha. — Akkor már megyünk is.

— Hopp, várjanak csak! Hány éves a fiúcska? Még nincs hétéves, mert első osztályba jár. Akkor szülei vallását követi a törvény szerint.

A direktorium elment Monokiékhoz, elmagyarázták a dolgot. Monoki belement, hiszen úgyis ebbe a templomba jár, amióta ideházasodott. Azután csak itt fog ő eltemetődni.

Nemsokára jelentést kértek a megyei központból, hogy nem tartanak-e titkos gyűléseket a faluban és vajjon a templomban nem hirdet-e a pap fölforgató tanokat. Marci bácsi megszövegezte nekik a jelentést, mely szerint a pap nem hirdet fölforgató tanokat.

A rendeletek egymást érték, Marci bácsinak volt elég dolga velük. Még az volt a jó, hogy ilyen messzi, elhagyatott fa-

luba nem volt kedvük vagy idejük eljönni onnan Mikszórol. De egyszer mégis lejött két cingár alak és előadást tartott az ifjúmunkásoknak. Ugyancsak meghagyták rendeletben, hogy két ifjúmunkást föl kell küldeni a központba fölvilágosító tanfolyamra. A falu már jócskán benne volt a tavaszi munkában és így a direktorium a cigánysorról Kolompár Jósikát és Subi Sanyit szemelte ki e célra. Ha nem jártak a gazemberek iskolába annak idején, legalább most nevelődjenek. A hátrahagyott vörös ór vitte el őket, de a nyavalyások még Mikszó előtt megszöktek világgá. Nem is mertek hazajönni, csak a kommün bukása után.

A Mekegön lévő boros pincéket is zár alá vették a szesztilalmi törvény alapján, csak misebornak engedtek meg naponta egy decilitert. Mivel ezt ki kellett adni, ezért a direktorium együttesen ment föl a pincékhez az egy deci borért, ahonnan jókedvűen téregettek haza.

Igy szép csöndesen telt-múlt az idő. A rendeletek jöttek, a jelentések pontosan mentek. Igazán nem lehetett odafönn panaszuk öcsökre. Lehet azonban, hogy már gyanúsnak látszott előttük ez a túlságos nagy rend, vagy mert a tavaszi termésrekvirálás nem sikerült, cséplés idejére két megbízottat küldtek le, akiknek pontos jegyzéket kellett vezetni a kicsépeelt termésről. A két megbízott civilben kőműves segéd volt.

Nagy buzgóságagl láttak neki feladatuknak. A falu tartozott őket ellátni. Ebben nem is lehetett panaszuk. Csak nem tetszett nekik, hogy itt Öcsökön a szesztilalmat olyan lelkiismeretesen megtartják. Mikor erre erős célzásokat tettek a direktoriumi elnök előtt, Sántha elnök-elvtárs megbotránkozva hozta tudomásukra, hogy a törvényt éppen nekik illik legpontosabban megtartani.

— Jó, jó! — vélte a cingárabb megbízott. De ilyen melegben egész nap a zsákok mellett állni, aztán meg a felelősség.

— Hát aki a zsákot cepeli, meg a kévét rakja, meg a gépét eteti! — replikázott Sántha. Szóval az elnök ebben kéréletlen volt.

Egy véletlen azonban a két kőműves malmára hajtotta a vizet, azaz jelen esetben a bort. Minden gazda a régi jó szokás szerint, most is kiadta a gépeseknek a boráldomást. Csak a változott helyzetre, illetve a két megbízottra való tekintettel nem üvegben és poharakban, hanem a vizes csobolyókban és csöcsös korsókban, amikbe nem lehetett belelátni. Ha lehozta a csobolyót, elkiáltotta magát:

— Itt van a friss víz, emberek!

Ilyenkor összejöttek, nagyot húztak a csobolyóból és megdicsérték újra és újra az öcsöki híres vizet. Egyszer a kazal mellett feledték a csobolyót, az egyik kőműves szomjas lévén fölemelte. Már későn ugrott oda az egyik pelyva-hordó. Csak azt látta, hogy a kőműves kezében megállott a csobolyó. Csodálkozva nézett a csobolyóra, majd pedig az emberekre. Aztán

szájához emelte, sokáig gurgulázott, aztán letette és csak ennyit mondott:

— Gazemberek!

Ezentúl naponta kellett nekik borporciót adni az ennivaló mellé. A két kőműves most már olyan jól érezte magát, hogy a cséplés végeztével sem volt kedvük visszamenni a jelentésekkel. Napról-napra maradtak, mert a termés-eredményt összegezniök kellett. Már egy hétig összegeztek, amikor megjött a hír, hogy a kommün megbukott. Erre sürgősen el akartak távozni, de Sántha, most már nem mint direktóriumi elnök, hanem mint öregbíró, ezt nem tartotta helyes megoldásnak.

Előbb szolgálják meg, amit ettek-ittak potyára. Csak Sántha bíró úr pincéjéből valami negyven liter bort lecsúsztattak a torkukon a nagy melegben. Elhatározottak, hogy a két nekigömbölyödött kőműves rendbehozza a bíró úr istállójának a falát. Aztán a parókia magtárát fogják kireperálni, ami ügyis községi munka lenne. Utána pedig itt-ott még ledolgozzák a járandóságot, mert régi regula, hogy adós fizess!

A volt direktorium mindezek után ünneplőbe öltözött és fölballagott a parókiára. Szép nyári nap volt, csak úgy ragyogott minden égen-földön. Beállítottak az irodába, ahol Marci bácsi jókedvűen pipázott. Sántha bíró úr a következő szónoklatot tartotta:

— Minekutánna a felséges Úristen kegyesen megengedni méltóztatott, hogy tisztségünket becsülettel elvégeztük, eljöttünk megköszönni nagyérdemű főúr ebbeli segítségét. Úgy vezetett bennünket, mint a felséges Isten oszlopa a vörös tengeren át a zsidó népet. Mink ezennel visszatérve a bírói tisztségünkbe, becsülettel megköszönjük, hogy az öcsöki kommunizmus az Isten félelmére, meg a község javára szolgálódott.

Nagy Miklós

MÉCS LÁSZLÓ :

MINT A CIGÁNY...

*Mint a cigány, aki egy esőben három
ízben is megázott; egyszer a határon
átfutó viharban; másodszor az erdőn,
amikor beszaladt bujkálva, didergőn,*

*s csöpögő fák alatt tovább ázott árván,
holott kint kiderült, fény volt és szivárvány;
s harmadszor, amikor a világot szidva
vad mérgében ledőlt a csajtos pázsitra:*

*így jár, aki zordon könnyzárókok tüntén
emlék-fák közt jár, míg kint öröm süt tündén.
Én az emlék-erdőt felégetem mindig:
könnyen szárad lelkem, ha könnyek meghintik.*

*Viszont! Mint a cigány, kit egyazon rőzse
háromszor melegít; egyszer mikor össze-
szedi, másodszor míg hazahozza vállán,
harmadszor a tűzhely lángjánál pipálván:*

*így melegít engem minden szépség-rőzse,
mit tűzzel tömött meg minden tüzek őse,
minden napok Napja, öröklángú Isten!
Melegszen, míg gyűjtöm nagy gyerekes hitben;*

*másodszor melegszen, amikor a versben
összefűzve hordom finoman vagy nyersen!
s mikor emberszívek kandallóját töltöm:
harmadszor melegszen e fagysszívű földön.*

GEORGES BERNANOS :

GONDOLATOK

Nincs semmi dicsőség abban, ha valaki francia. S legyen szabad kimondanom, ugyanilyen értelemben: nincs semmi dicsőség abban, ha valaki keresztény. Mi nem választottunk. „Keresztény vagyok, tiszteljetek engem” kiáltoznak a papi fejedelmek, írástudók és farizeusok. Inkább így kellene szólniuk alázatosan: „Keresztény vagyok, imádkozatok értem!”

Az igazi keresztényeknek egy szerfölkött hatékony eszköz áll rendelkezésükre, hogy megkülönböztessék magukat a többiektől: csak gyakorolniok kell a szeretetet, a szív szeretetét, az egyetlen, melyet Tartuffe nem tud színlelni, mert ha képes is alamizsnát adni, szeretni nem tud.

Kimondom, ismétlem, fáradhatatlanul hirdetni fogom, hogy a világ mai állapota szégyen a keresztényekre. Vajjon csak azért részesültek a keresztiség szentségében, hogy szabad legyen megvetéssel ítélkezniök a szerencsétlen hitetlenek fölkött, akik — jobb híján — lehetetlen feladatra vállalkoztak, amikor hasztalanul arra törekkeznek, hogy saját erejükkel létrehozzanak egy igazságos birodalmat az Igazság nélkül, egy kereszténységet Krisztus nélkül? Szüntelenül ismétlgetjük, a tehetetlenségtől, lustaságtól és gögtől könnyes szemmel, hogy a világ mindjobban eltávolodik a kereszténységtől. De nem a világ kapta Krisztust — non pro mundo rogo — mi kaptuk a világ számára, a mi szívünkből távozik el az Isten, mi vagyunk azok, akik elkeresztényetlenítjük magunkat, nyomorultakat!

Nyugodtan ki merem mondani, hogy egy jóhiszemű kommunista munkás, aki kész feláldozni magát egy igaznak vélt ügyért, végtelenül közelebb áll Isten Országához, mint a múlt század polgárai, akik gyáraikban napi tízenkét órán át dolgoztattak tízéves gyermekeket.

Rettegéssel vegyes kíváncsisággal látom, hogy állandóan növekszik azoknak az embereknek a száma, akik — bár épolyan ügyesek és erőszakosak mint mások, ha földi javaikat kell megvédeni — azt állítják, úgy élnek a világban, mintha nem is ott élnének, nyugodtan maguk gondoskodnak üdvösségükről, s csak maguk számára, és szinte lelkesülten ismételtetik: „Micsoda boldogság megértés nélkül engedelmeskedni, semmit sem érteni!”, azt gondolván, hogy így eléri a kontemplatív élet orrait, természetesen egy pillanatra sem véve le szemüket bankbetétükről.

Nem tudnék élni öt percig sem az Egyházon kívül, és ha kikergetnének belőle, rögtön visszamennék, mezítláb, egy szál ingben, kötéllel a nyakamon...

Krisztus szeretete nélkül egy keresztény sem keresztény; de becsület nélkül, csak dicszónó.

A nyomorultak ábrándja az, hogy szentül hiszik: az igazságtalanság a törvényekben van, holott az igazságtalanság bennünk van. Ha nem bennünk lenne, nem lenne a törvényekben. És a törvényeket az erők csinálják. Sohasem láttunk törvényt, melyeket többségben lévő gyöngék alkottak volna; és a tömeg maga nem is alkot törvényt, rábizza hatalmát néhány emberre, akikből ezzel erőket csinál.

Aki engedelmségre kötelezi a szegényt, de ugyanakkor beismeri, hogy képtelen számára az engedelmségben a méltóságot és a becsületet biztosítani, — azt szívtelen csalónak nevezem.

Az Egyház bármelyikünknek odaadja mézét, abban az alakban, mely minden egyes embernek a legjobban megfelel. Az Úr a bűnösért jött le a földre, s eljött a gyáváért is. De ahhoz, hogy a gyáva még remélhessen valamit az Egyház szárnyai alatt — sub pennis eius sperabis — az igazság helyreállítása szükséges, az emberi társadalomnak először meg kell fosztania a tisztelettől a gyávát. Mert

a gyáva, akit tisztelnek, közönséges szörnyeteg. Ezzel szemben a becsüléstől megfosztott gyáva teljesen csupaszul lép be Krisztus könyörületos szeretetének országába, szegényen a Szegények között, s akkor nem akad keresztény anyától született keresztény, aki — miután keresztet vetett és fegyelmezetten lenyelte nyálát — ne lenne kész arra, hogy két testvéri karjába fogadja ezt a nyomorultat.

Allítom, hogy a szociális kérdést csak az erőszak vagy a becsület segítségével lehet megoldani, s hogy az első megoldás csalogatóbb a másikonál. Mert csak rövid ideig tartó dresszirozásra van szükség ahhoz, hogy valakiből fanatikust csináljunk, míg a régi francia lovaghoz hasonló emberi típus kialakítása századok munkájába kerül.

A modern élet mindinkább arra törekszik, hogy a becsületből a sznobizmus egy fajtáját tetszelgő affektálást csináljon, mely a beavatottak kizárólagos joga, öncélú eleganciát, raffinált modorosságot, mely éppolyan idegen a szegény világ számára, mint a kézcsók vagy a szájöblögetés szokása. Nem sajátította-e már ki teljesen a „becsületbeli adósság” kifejezést magának az imbecilis klubtag, aki elvesztette minden pénzét a Körben?

Az emberek vagy a nemzetek egy ideig élhetnek hősiesség és becsület nélkül, de becsületnélküli hősiességgel aligha lehet élni.

Tudom, ezek az igazságok kényelmetlenek és kegyetlenek, de kimondom őket, mert a ti igazságaitok és az enyéimé. A lehető legkegyetlenebbül hirdetem őket, hogy a botrány, melyet a konformistákban okoznak, elérje és kiegyenlítse azt a botrányt, melyet a konformisták okoznak a jóakarató emberek előtt. Kegyetlenül mondom ki kegyetlen igazságokat, és ha nem hallgat senki rám, ha annyira jutottatok, hogy dühödt ordításnak halljátok a fájdalom nyöszörgését, ugyan mitől félnék, hiszen akkor már nem remélhetek semmit ezen a világon. Isten a tanum, hogy minden erőmmel szeretni akarlak titeket. Mi többet tudnék adni?

Just Béla fordítása.

MIHÁLY LÁSZLÓ :

MI LESZ ?

Fűszál is megremegve félrehajlik,
föld s vízmély olykor bévül megmorajlik,
a hold is úgy süt kísérteti véres
világgal néha. Hát mi lesz? A véges

dolgok rendje nagy változásra készül,
valami elapad, más megegészül,
egyiknek kezdet, másiknak a vég,
egy felszáll a tűzből, s a más elég.

Jaj, senki se tudja, kinek füléhez,
szeméhez jut el ez a sok jel, s érez?
A polgár az nyugodtan alszik,
nem lát és hozzá fel semmi se hallszik.

Gyűjt, szórakozik, tömeggel a strandot
benépesíti és könnyű kalandot
keres. Mit bánja: majd mi lesz, előre
nem gondol, s hiszi: mentesül a bőre.

Csak a fűszál, mely remeg, félrehajlik,
s a mélység, mely rettentően megmorajlik,
s a hold sápadt világa néha torzabb —
a költő lát, hall, sejt és összeborzad . . .

Mihály László

SIRATOM ÖNMAGUNKAT

Emlékszel gyermekéveink felhőtlen kék egére,
a kerti kis csatákra és a Rákos-
patak papírhajóira s a mákos
kalács ízére ünnep délután?
Az epret rázni nagy kendőbe kellett,
a kukoricafosztáson daloltunk és anyáncok
és rajtunk is nótásan átsuhant az álom.
Emlékszel, néha késő este összebujtunk,
— s bár bölcseséteből semmit sem tanultunk —
végigborzongott rajtunk: gyerekek vagyunk.

Emlékszel megkuszált diákkorunkra...? Sokszor
kamasz-szüzi meséken éltünk álmodón
lidércekkel csatázva, győzve és mohón
szívünkre szíttunk sok-sok elmúltót.
A lelkünk hamvát szűzen óvni kellett,
nagy gyónásokban megfürösztve... Néha
szűzen kamasz diákszívünkben felcsendült a nóta.
De néha késő este fázva összebujtunk,
— és bár szeretni is magunk tanultunk —
végigborzongott rajtunk: szűztiszták vagyunk...

S látod, most Isten ujja minket megdelejzett,
mint nagy-nagy mágnes hűz sugárzatába,
a szívünk sem suta, de mindhiába,
tudod, testvérem, emberek vagyunk.
Tompán belénk nyilal, hogy szentnek kéne lenni,
igás bajoknak szívvel szembemenni,
hős, verhetetlen lendülettel gátakon megállni,
tavaszban várni Istent s őszre újra várni.
Imás, mennyországkóros lelkek összebujunk,
kacatként szórjuk félre mind, amit tanultunk,
forró szívünk hidegtelelés veri,
lelkünk fetrengve, sírva-bízva keresi,
hogymért csak néha vagyunk tártszívű gyerek,
miért csak néha vagyunk szűztisztán kamasz,
jaj, mért csak néha vagyunk szent-szent emberek...?

Pannonhalma.

DEMÉNY JÁNOS:

BARTÓK ÉS KODÁLY

Székfű Gyula az új magyar kultúra döntő indítását, az elhatározó lépést: Bartók és Kodály munkásságában és életútjában látja, mely — mint mondja — „jellemző helyzetünkre”. A jellemző helyzet jellemzésre szorul, az első lépés döntő indítása a kérdés mindennél tüzetesebb tárgyalását sürgeti. Annál is inkább, mert Bartók és Kodály különleges jelentőségét az a magyar géniusz is hangoztatja, aki Székfűt nem állhatja a magyar Helikonban. Szabó Dezső szerint Bartókról és Kodályról „igazán el lehet mondani, hogy új ezerévet alapoznak meg.” „Művészetük nemcsak művészet: hit, vallás, egyetemes megindító: történelmi mozdulás.”

Egyszer említettem, hogy oly ellentétes lelkivilágú magyar géniuszok, mint Ady és Prohászka: mindketten közös kincset keresnek a magyar ugarban. Most hozzá tehetem, hogy oly ellentétes pólusok, mint Szabó Dezső és Székfű: egy pólusban mégis közösen sülnek ki, mikor közös kincset találnak Bartókban és Kodályban. A zenit és nadir ellentétek ilyen közös világgá tágulása valóban gondos vizsgálódást kíván. De még egy más ok is szorgalmazza ezt.

Bartók és Kodály nagy művészi kinyilatkoztatásai a zene nyelvén szólnak. Egy író műveiből könnyű idézni, de hogyan idézzem egy nagy zenei hitvallás kottasorait? Ilyenformán tehát sokkal körülményesebb körülírásra van szükség, a szavak nemcsak kötnek, de ezúttal lekötnek is. Jó szerencse még, hogy amennyit a szavak a zene horizontján szűkítenek, azt valamennyire pótolja egy fontos körülmény.

A zene ugyanis a művészetek minden ágát egyesíti magában, van benne az irodalmin kívül nagyszámú építészeti és festészeti elem is. Utóbbiak nagy segítő társak, mikor a zenét halvány szavakra akarjuk váltani. Az építészetnek és festészetnek ugyanis bizonyos, a köztudatba erősen berögződött sajátosságai vannak; az építészeti remekművek tömegérzést sugároznak, a festőművészet alkotásai az élet tarka forgatagát s egyedi formáit rögzítik hangulatba.

Egy Palestrina-mise a dómok áhítatát ébreszti bennünk, azt mondhatjuk: ez a zene építészeti jellegű. Debussy zenéje a festészet pasztell színeiben gazdag, úgy érezzük: zenéje festői hangulatú. — Ilyen kisegítő eszközök felvonultatásával azután lehet a zenéről is beszélni: szírommá bomlott élményünkéből virágport szívva: az irodalom kaptárába repülni vele.

A művészettörténet tanúságai

A művészettörténet tanúságai leszűrt alapelvekre mutatnak. Alapelvekre, melyek egyrészt minden művészetben közősek, másfelől a különféle művészeti ágak sarkalatos ellentétjeiként jelentkeznek. Ha a zeneművészet ilyen elveihez kívánunk elérkezni, akkor a képzőművészetekből kell kiindulni. A képzőművészeti alkotásokat a látás, a zeneműveket a hallás útján észleljük és értjük át. Viszont a hallásképzetekre rendkívül kevés szavunk van. Magas épület: ezt értem. De magas hang? Ilyen képtelenséget csak a megszokott metafora képesít... Kétségtelen tehát, hogy a művészettörténet alapelveit azokon a művészeti fajtákon kell kezdeni, amelyeknél a látásképzetek dús kifejezési lehetőségei forognak fenn.

Építészet — szobrászat — festészet. E három képzőművészet között két kiváló modern művészettörténészünk: Ligeti Pál és Fülep Lajos találtak sarkalatos különbségeket. Az „Új Pantheon felé” és a „Magyar művészet” c. művek a modern művészettörténeti vizsgálódások legjobb kiskatéi. Fülep Lajos művének alapeszméje a történelem és történetfölötti (a levés és a lét) korrelációja, Ligeti Pálé az építészet-szobrászat-festészet váltakozó ritmusai. Mielőtt ezeket az elveket kifejtjeném, utalok a művem második közleményének, „A huszadik század apokalipszisa”-nak negyedik részében mondottakra: „A művészetek a történelem legérzékenyebb mágnestűi, a kultúra öntudatlan igényei bennük bontakoznak tudatos életenergiává. A reprezentatív műalkotások a világról alkotott képnek minden gyakorlati céltől mentes és épp ezért legtisztább tükrői, desztillált életlényegek. A művészetek története könyvének fejezeteiből pedig a kultúrák minden fellendülése és katalizmája kiolvasható.” — Historia — magistra vitae: artium historia — magistra historiae, — ez a mottó áll Ligeti Pál könyvének homlokzatán. Ilyesmit fejteget Fülep Lajos is műve előszavában: „A művészet autonómiája nem azt jelenti, hogy benne „csak művészet” (valami üres artisztikum) van, hanem azt, hogy mindennek, ami benne van (vallás, metafizika, etika, stb.), művészetté kell átlényegülnie s a művészet semmi mással nem helyettesíthető nyelvén szólnia.” — Tehát a történelem is így lényegül át a művészetek kohójában s azután kristálylá izzik benne. A történelem az élet tanítómestere, a művészettörténet a történelem tanítómestere.

De mi a történelem?

A végtelenség (a történelem feletti örökkévalóság) hol jobb, hol rosszabb megfogalmazása, vagy ahogy az apokalipszis legelső sorában írtam: „a végtelennek, térfölöttinek és időnkívülinek kijegecesedése a végesben, térben és időben”.

Ezzel a meghatározással eljutottunk Fülep Lajos „korreláció-tan”-ához, melynek lényege, hogy a történelemnek csak a térbeli és időbeli összefüggésekben lehet értelme, hiszen ez a két fogalom determinálja.

A művészettörténelemben is ez a két elv uralkodik: közösség (térbeli összefüggés) a népekre — folytonosság (időbeli összefüggés) a korokra való szakadozottság dacára.

„A közösség elve azért fontos, mert csak belőle lehet megérteni a különöset. Közösség nélkül nincs különös és viszont. Egyetemes és nemzeti korrelatív fogalmak.” Ugyanígy (per analogiam): „A folytonosság elve azért jelentős, mert csak így válik az állandó és változó viszonya értelmessé. Állandó nélkül nincs fejlődő és viszont. Örök és fejlődő korrelatív fogalmak.”

„Közösség és folytonosság egymást föltételező tagok: az első mintegy a jelen pillanata megállítva és a térben kiterjesztve, a másik a jelen pillanata feloldva előre és hátra az időben. Az első a mindig célnál lévő, befejezett és tökéletes, a másik az örökké fejlődő, minden momentumát meghaladó művészet. Az első az egyetemesnek és nemzetinek, a másik az öröknek és fejlődőnek korrelációja. E két korreláció szintézise pedig adja a művészetek egyetemes történetét.”

Ez a történelem tehát „nem egyes esetek, elszigetelt akciók merő egymásutánja, tetszés szerint forgatható sorrendben: története szubsztanciákban megy végbe s ezek az ő problémái”. E történelemben „amit egyszer felfedeztek, probléma, amit egyszer megoldottak, többé ki nem vezett belőle, minden kor és minden művész ott folytatta, ahol az elődje elhagyta”.

S ha azt állítjuk, hogy az építészetet a szobrászat, ezt pedig a festészet folytatja, akkor Ligeti Pál hullám-elméletéhez jutottunk el, melyet néhány szóval ugyancsak meg kell magyarázni.

Az építészet, szobrászat, festészet anyaggal dolgozik. Azonban közös mondanivalóit a használt anyag más és más szempontok szerint határozza meg s határolja el. A művészet egy és közös, de a világon ismert és felhasználható művészi materiák: a márvány, bronz, festék különbözősége építészetre, szobrászatra és festészetre differenciálja. Az anyagok lehetőségei sajátos feladatkörre korlátozzák a művészt, olyanokra, amelyek az illető anyag technikájának leginkább megfelelnek. S ez a korlátozás bizonyos irányban felszabadítást is jelent, egy feladatkör birtokbavételének korlátlan lehetőségét a művész számára.

Az építészet anyaga a legnehézkesebb. Ezért nem pillanatnyi hangulatokat „fest”, hanem tartós alapérzéseket „épít”. Csak ha a klasszikus, hierarchikus, kollektív ideákat fejezi ki, akkor nyilatkozik belső mivolta legmaradéktalanabban, akkor találta meg igazi lehetőségeit.

A festészet anyaga épp ellenkezőleg: a hangulatok, árnyalatok dús változataira alkalmas, a romantikus, kaotikus, individuális érzések kifejezésére.

Az építészet és festészet ellentétes lényegét Ligeti Pál a fasor művészi absztrahálásának szemléletes példájában látja.

Az építőművész a fasor művészetté alakítását az „oszloprend” teremtésében végzi el; a festő egy illúziót vetít vásznára s arra törekszik, hogy a fasor egyes fáinak individuális jelentőségét fejezze ki, az arányaik, színezetük közötti különbségeket, szeszélyes görbületeiket. A „festői rendetlenség” éppúgy nem véletlen képzettársítás, mint az „oszloprend”.

A festő fasora valószerű, de nem valóságos; az építőművész fasora valóságos, de az absztrakt séma a valószerűség legkisebb látszatát sem kelti fel. A szobrászat az, mely egyszerre kitapintható valóság-szerűségével és valószerűségével az építészeti és festészeti között középhelyet foglal el.

Már Giambattista *Vico* olasz filozófus (a XVIII. sz.-ban) élesen körvonalazta azt, hogy a kultúrák élete hármas egységben hullámoz az időben. Szerinte a három történelmi korszak, melyen minden kultúra átesik: az istenek, a hősök és az emberek kora. — *Vico* után (a mult század végén) *Oswald Spengler* „*Untergang des Abendlandes*” c. munkájával széles alapokra fektette a problémát; megteremtette a kultúralaktant, mely szerint minden történelmi jelenség a kultúra alaki jegye s minden változás a kultúra fejlődésmozzanata.

Az emberiség életében eddig mintegy nyolc kultúra volt s mindegyikre ugyanazok az életörvények alkalmazhatók, mint általában az életorganizmusokra. Egy *építő*-fejlődő-hitetlen, egy *stagnáló* és egy *romboló*-lankadó-hitetlen fázis. Minden kultúra életének menete: akarás, eléérés, kiélvezés.

Ligeti Pál, aki egyébként *Spengler* kultúr-pesszimizmusát a mi világunkra nézve nem osztja, azt mutatja ki, hogy e három stádium mindenike egy-egy képzőművészet belső lényegével, adottságaival van összhangban: az első fázis építészeti, a végső festészeti jellegű, a közbenső pedig szobrászati.

Természetes azonban, hogy a kultúra mindhárom korszakában a képzőművészet mindhárom ágát művelik. De a kultúra első, tehát építészeti fázisában a szobrászat és festészet is: elvei megtagadása, elfojtása árán építészeti elvekben fogan és bontakozik ki. A szobrászati kultúrfázisban pedig az építészeti és festészeti is szobrászias, s a végső, festői kultúrfázis épületei és szobrai a festőiség jellegét öltik magukra. — Az építészeti korszak festői, ha fasort ábrázolnak, nem hangsúlyozzák ki az individuális különbségeket, hanem anyaguk dús lehetőségei ellenére is, csak sématiszálják, a fa szimbólumát dekorálják. A festészeti kor építészeti viszont: az oszlopok fölé a mennyezetre odafestik az eget is, melyben az oszlop felhőkbe vész...

Ez a sajátságos hármas kultúrfejlődés azonban a kultúrák keretén is túlnő, aminthogy össze is szűkül, egészen le a művészegyeniségéig.

Az egyiptomi, görög és keresztény kultúrát szemlélve: ezek is egy nagy építészeti, szobrászati és festői egységet alkotnak. Az egyiptomi művészet a másik két kultúra művészetéhez viszonyítva: egészében az építészeti monumentalitás je-

gyében fogant (piramisok, szfinxek), a görögség művészete pedig nem ilyen vagy olyan szobrászat, hanem maga a Szobrászat. A keresztény kultúrában továbbá a festészet tört elő eddig soha nem tapasztalt intenzitással. A keresztény kultúrának ebből a sajátos szempontból utolsónak vehető századában, a XIX. században, a festészeti kultúra festészeti fázisában: az impresszionizmus jelenti az Egyiptomban felvetett építészeti kultúra építészeti fázisa művészi problémáinak ellenpólusát s az abszolút kezdettel szemben az abszolút véget.

Chesterton rendkívül értékes gondolata szerint: a pogányság (a görög világ) az ellentétes életelvek között kompromisszumot köt, a kereszténység pedig egymással szembefeszítve jelöli ki a helyüket. A görög világban például az isten félig ember, félig isten, a keresztény világban teljes Ember és teljes Isten. A kereszténység az ellentéteket nem oldja fel, hanem ellentmondó nyomatékkal egymásnak feszíti őket. Az arany középút: nemes pogány gondolat. Az Egyház azonban egészséges gyűlöletet táplál a rózsaszín iránt, a vérvöröset és a hóhéret nem elegyíti össze.

„Igaz, hogy az Egyház egyeseknek azt parancsolta, hogy harcoljanak, másoknak pedig, hogy nem, de az is igaz, hogy akik harcoltak, úgy odaütöttek, mint a mennykőcsapás, akik pedig nem küzdöttek, olyanok voltak, mint a szobrok. Ez csak annyit jelentett, hogy az Egyház néha elővette Übermenscheit, máskor meg tolsztójánusait. Kell valami jónak lenni az ütközet életében, hisz oly sok jó ember örült, hogy katona lehet. De kell valami jónak lenni a passzivitás gondolatában is, hisz oly sok jó ember örül annak, hogy kvekker lehet. Mindaz, amit az Egyház tett, nem volt egyéb, mint megakadályozása annak, hogy e jó dolgok egymást kiforgassák.”

A görög szellem a szobrászatban találta meg legsajátosabb kifejezési lehetőségeit, különösképpen a szobrászati kultúra szobrászati fázisában, mert a szobrászat az építészeti és festészeti elvek pogány kompromisszuma. A kereszténység azonban az ellentétes erőket nem oldja fel, hanem ellentmondó nyomatékként kipolarizálva: felnagyítja képességeiket. Tehát legegyénibb kifejezési lehetőségeit festői kultúrájának ama fázisában találta meg, amelyik az építészetet hangsúlyozza. Az egész középkor nem más, mint az egészében festészeti kultúra festészeti elveinek szembefeszülése a kultúra építészeti fázisának építészeti elveivel. E kollektív és individuális erők új egyensúlyának legtisztább pillanatát a mozaikképek névtelenségéből kiszakadó, a művészegyéniségekben revelálódó európai művészetfolytonosság első nagy festőegyénisége fejezte ki legmaradéktalanabban a képzőművészetek történetében: *Giotto*.

Azt hiszem, egy fokkal világosabb: miért értékelem oly nagyra a sötét középkort, s miért hogy minden reményem egy új középkorban összpontosul. A helyes arányok és az ideák biztos egyensúlya az életöröm és kozmikus meglepedés bizto-

sítékai. Ez az életujjongás sehogysem akar hasonlítani a pogány világ végtelen letargiájához, mely annál árnyékosabb, mentől közelebb ér az örökkévalóság kapujához. Chesterton szerint „Giotto sötétebb városban, de vidámabb világegyetemben lakott, mint Euripides”.

Említettem, hogy az új középkor nem lehet merő reakció, az idő kereke nem forog vissza, különösen ma, mikor oly nagy sebességgel halad. Az új kor (a reneszansz és felvilágosodás) nagy vívmányait a középkor világerzésében kell hierarchiába vonni. A középkorból végeredményben csak a lélek univerzalizisztikus távlatai elevenednek ki újra, a középkori lényeg születik újjá, s mivel mindent lényege szerint kell nevén nevezni, új középkort kell mondanunk.

Cézanne olyan új Giotto — írja Fülep Lajos —, aki már ismeri és felszívta magába Raffaelt és Michelangelót, Tiziánt és Rubenst, Rembrandtot és Delacroix-t.

Az egyiptomi kultúra a göröghöz viszonyítva egészében építészeti; a görög kultúra szobrásziasságát pedig a keresztény kultúra lezajlása után láthatjuk világosan. Az egész ropant kultúraívet csak a végső lezáródás után tekinthetjük át. A nagy művészettörténeti zökkenés, melyet az Apokalipszis már említett negyedik részében érintek: ezért következett be. Az idegen kultúrák felé szálló „sóhaj” az impresszionista költők ajkáról röppen s az impresszionista festők vásznain tükröződik.

De mit is jelent az, hogy egy festői kultúra élete lezajlott s tovatünt festői fázisa is?

Ennek pusztulása nem egy ilyen vagy amolyan kultúra, nemis a keresztény kultúra, hanem általában: a spengleri értelemben vett „kultúra” pusztulását jelentette.

A kereszténység jövőendő történelmi kora (a „kultúra” szót spengleri értelemben szorítva: ehelyütt nem használhatom) ismét csak egészében festői lesz, de megint csak az építészet elveinek determinálásában. A művészettörténet legmélyebb életritmusa arra mutat, hogy a kereszténység két megalapozó kultúrája az egyiptomi és a görög: hozzájuk mérten a kereszténység új teremtő korszaka tehát ismét festői lesz, ahogy minden egyiptomelőtti kultúra építészeti volt. A festőiséget az építészet elvei fogják determinálni, többek között ezért is nevezük új középkornak.

Csakhogy időközben, főleg az utolsó évszázad alatt, a technika óriási lendülete révén megváltozott a történelmi időszámításunk, a kultúrfázisok időtartama összezsugorodott: a kultúrfázisok körei pontokká váltak s a pontok egyenest alkotnak. A történelem nem körtánc: az új középkor után nem jön új reneszansz, új barokk, új felvilágosodás, mert — ezek már itt is vannak, egy szellemi hierarchia alsó síkjain. A keresztény kultúra hajdani korszakai ma nem horizontálisan következnek egymás után, hanem vertikálisan egyidejűek. Az „Ó és Új Szövetség” c. fejezetben említem, hogy a középkor és új

középkor nálunk üt át egymáshoz legkönnyebben, mert középkorunk pozitívumaiban is soká tart, új középkorunk pozitívumaiban is korán bontakozik. A magyar prédikátor korban zsúfolt az idő: a középkor és reneszansz egymással gyakran egyidejű, a mai vertikális fejlődés hajdani miniatűr példája gyanánt. Ma pedig... a „Keleteurópai Vigilia” új reneszansz és új középkori birodalmak egyidejű megszületésének tanuja. — Nincs többé kultúrák láncolata, ez a legnagyobb bilincs, amit a kereszténység leoldott a történelemtől. Ma a Történelem tárul fel előttünk, melyben adva a lehetőség: arculatát az új középkor új nemességének egyre inkább középkorivá tágitani, a középkori életsugár mérhetetlen magasságai és mélységei felé.

Spengler kultúrteóriája: a kultúra születése, élete, halála — a jövőre nézve értelmét veszítette, de fölébredt különleges történelmi szimbolikája. A kultúra építész, szobrász és festői fázisból áll, e fázisokon innen s az egész fázis-háromságon: az egyiptomi, görög és keresztény kultúra-íven túl: a történelem is ez. Építészeti korszak, mely kezdődik a paradicsomi kiüzetéstől és festészeti korszak, amely az utolsó ítéletbe torkollik. A szobrászati korszak pedig: a görög kultúra: a művészettörténelem s a történelem közepe. Ezért minden nagy kor nagy géniusza egyszer-egyszer felsóhajt a hellászi romok felé.

A görög kultúráig a világ egyre távolodott a teremtéstől. De már az egyiptomi kultúra idején felzendültek a héber próféták próféciái, kik Jeruzsálem királyáról jövendöltek; a bethlehemi csillag kigyulladt az égen; a világ mély várakozásba dermedt. A világegyetem egyensúlyi állapota pedig a görögségben vetítődött az emberiség történelmére; a görög kultúra tövén fakadt kereszt a világ közepe, amelyre az örökkévalóság két történelmi pólusa, a teremtés és ítélet árasztja misztikus sugarait.

A görög kultúra a történelem egyensúlya volt a teremtés és az ítélet között; átfordulás a teremtéstől távolodásból az ítélet felé való közeledés irányába. A görög kultúra leforgása után pedig a világ immár nem távolodik a teremtéstől, hanem az utolsó ítélet felé közeledik.

Demény János

Milyennek kell lennie egy apának? Milyennek kellene lennem? Ákos gyakran tünődött ezen, attól a pillanattól fogva, hogy a kórházi ágy végében a kis bölcsőben meglátta a fiát. Képecskéje piros volt, öklét a homlokánál tartotta és aludt. Igyekezett meghatottnak mutatkozni, mert érezte, hogy Mária figyel, de semmi különöset nem érzett. Egyszer gyerekkorában vendégek voltak náluk, egy rokon fölvidéki család; vacsora után a férfi elmondta, milyen öröm volt, mikor megtudta, hogy fia született. „Hivatalos útról jöttem meg. A feleségemet nem találtam otthon. A lány mondja: bevitték a kórházba. Fiakkerba ülök, rohanok ki, bevezetnek hozzám, késő este volt, csak egy percig maradhattam. Ott feküdtem, már aludt, mellette a gyerek, pólyában, durcás arccal. Azt hittem, elordítom magam örömömben. Az én fiam! Éreztem, hogy érdemes volt élni. Kimentem a folyosóra, nekidültem a falnak és sírtam.”

Úgy látszik, ez a boldogság. De Ákos nem volt boldog. Csodálkozott, zavartan tekintett szét a betegszobában, leült az ágy szélére és hallgatott. Arra gondolt: ez a kis élet magárahagyva menthetetlenül elpusztulna. Kötelességei vannak: föl kell nevelnie a fiát. Ezt is csak gondolta, nem érezte.

Néha Máriára pillantott. Kereste arcán a nagy út nyomait.

Lehet, hogy valakinek gyereke születik és ilyen keveset változzék? Kicsit bágyadtabb, kicsit szenvedőbb, de szeme a régi, hangja a régi. Olvasmányaira emlékezett. Ezekben a születés csodának számított, amely összeköti azt, ami szétválni készül, értelmet ad annak, ami értelmetlen volt. „Összenéztek a bölcső fölött és tudták, hogy soha nem hagyhatják el egymást.” Ezt sem érezte. Igaz: nem hagyhatják el egymást, de ha nem fogadná el a társadalmi élet kötelező törvényeit, gyávaságból vagy lustaságból, ha teljesen meg tudna szabadulni minden belénevelt kötelességtudástól, fölállna, udvariasan köszönne és nem jönne vissza soha többé. Hogy vállalja apaságát, megalkuvás kérdése és nem a szereteté.

Máriát kilenc nap múlva hazaengedték. Ákos mellette töltötte napjait, kíváncsian várta, mikor jön el az a regénybeli pillanat. Nem jött el. Lassan ebbe is belefáradt. Mária sem került közelebb hozzá. Nem vitatkoztak, de minden órájuk tele volt lappangó ellentéttel. Mária kisajátította magának a gyereket, Ákos sértődötten hallgatott.

— Nem szabad elkényeztetni, — mondta. — Hadd szokjon korán hozzá a levegő változásaihoz.

— Igen, — ellenkezett Mária, — nyissam rá az ablakot! Legalább ne szólnál bele, ha nem értesz hozzá.

Vállatvont. Mint házasságuk alatt annyiszor, ha az élet köznapi dolgaira került a szó, újra azt érezte: Mária alkalmatlannak, tehetetlennek tartja őt. Mivel győzhetné meg az ellenkezőjéről? Néha szeretne volna, ha az asszony bízna benne; elképzelte magát, mint komoly családapát, aki lelkiismeretesen gondoskodik övéiről és okosan vezeti a család életét. De tétova kísérletei sorra megtörték Márián.

Ha apró, ügyetlen ajándékokat hozott, Mária kedvetlenül legyintett.

— Hiába, nem jön meg az eszed. Ilyen ostobaságokra dobod ki az a kevés pénzt. Minek ez?

Riadtan rakta a szekrénybe a játékszereket. Édesanyjától kapott néhány flaneltakarót és babainget. Várta, mikor adja rá valamelyiket Mária a kicsire. Az asszony nem adta rá őket. Egy délelőtt, mikor öltöztette a gyereket, fölvette a bölcső széléről az odakészített ingecskét.

— Ez nem az enyémeik közül való? — kérdezte és gyöngéden fölemelte.

— Nem. Ezt még az én nagyanyám csinálta.

— Miért nem öltözteted néha az enyémeibe is? Még soha nem adtad rá.

— Miért? Mert... nem is tudom... Mert még nem került rá a sor.

— Mert nem akarod. Mert én hoztam.

Kedvetlenül kiment a szobából. Leült a konyhában, elgondolkodott. Mária el fogja idegeníteni tőle a fiát. Már elkezdte, és talán már nem is lehet segíteni rajta. Az ingecskékkel a Kovácsok közé avatta, elvette tőle, az ő családjától. Elszomorodott, sajnálta magát. Fölöltötte a kijátszott, szerencsétlen apa szerepét. De csak a szerep érzékenyítette el, valójában nem érzett semmi közösséget azzal a csecsemővel, akinek apja volt.

Kabátot vett, lement az utcára, nekivágott a városnak. Elhaladt Halmosék háza előtt is, megállt, tétovázott: fölmenjen-e. Nem ment föl. Mi köze lehet Halmosékhoz egy apának? Atlépett az apák közé, azok közé, akik Szabó szerint fölöslegesek a világban. Ha oda tudna állni eléjük örömtől sugárzó arccal, ha el tudná újságolni: „Gyerekek, fiam született!” Már abban sem hitt, hogy jön valami csoda, ami meghozza az elvesztett szabadságot. Fia van: számára nincsenek többé csodák.

Fázósan kóborolt. Az utcákon csillogott a márciusi lucok.

* * *

Váratlanul korán kezdett tavaszodni. Az ecetfák ágaira kiültek a rügyek. Az egyik fa hegyén egy feketerigó füttyült.

Mária betakarta a gyereket, kinyitotta az ablakot. Megcsapta az ázott föld szaga. A feketerígó elhallgatott, fölörpönt és kiszállt az udvarból.

Az asszony fölnezett az égre. Boldog kék ragyogás, tiszta csönd... Néha jó volna beszélgetni valakivel. De nincs ki. Szanekné elköltözött, sokan elköltöztek a ház szegényei közül a belvárosba; a gazdagok lakásában adtak helyet nekik. Mikor Ákosnak mondta, a férfi vállatvont. „A kerék fordul, — mondta. — Kezdődik, jön a helycsere.” Nem értette hangja keserűségét. Mi igazságtalanság van abban, hogy Szanekné végre rendes lakásba költözhetik?

Visszaemlékezett Ákos szavaira és nyugtalanság fogta el. A nagy csönd egyszerre nyomasztó lett. Becsukta az ablakot, lement az utcára. Nem látott lent senkit. Különös félelem szorongatta. Maga előtt látta az újságok nagybetűs címeit, a plakátok ordító föliratait, az élet bonyolult, változó rejtélyeit, amiket nem értett. Hallotta a házbeliek fojtott suttogását. Eszébejutott, milyen gyűlölettel nézték; elhallgattak, ha közelükbe ért. Mintha egy közelgő vihar fuvalmait fogták volna föl az idegei. Érezte, hogy történik valami, ami ellen kevés az ő ereje. Mit tehet, kihez fordulhat? Hirtelen Hildára gondolt.

Fölsietett a lakásba, papírt keresett elő, pár sort írt Ákosnak: nem érzi magát biztonságban a gyerekekkel, lemegy a hűgához. Gyorsan becsomagolt, kapkodva dobálta be holnijait a kosárba, mintha minden pernyi késedelem veszélyes lenne. Karjára vette a csecsemőt. Még egyszer körülnézett a lakásban. Lehet, hogy soha nem látja többet. Ez volt életében az első lakása, csak az övé. Sajnálta; szerette, mert az övé volt.

Fogta kosarát, elindult. A vonat, amelyre fölkapaszkodott, az utolsó volt, amit aznap indítottak. A zsúfolt kocsiban alig kapott helyet. Kimerülten hunyta le a szemét, a gyereket mellére szorította.

Mellette izgatott férfiak beszéltek. A szemközti padon egy munkás aludt. Valaki azt mondta: „Kún Béla átvette a hatalmat.” De hogy mi történt, senki nem tudta biztosan.

Késő este volt, mire hosszú rostokolások után Hildáék falujába értek. Az alacsony házak ijedten lapultak az út mentén. Az udvarokban csaholtak a kutyák. Az égen ragyogtak a csillagok.

Hildáék vacsoránál ültek. A nővér sikoltva szaladt elé, szeme tele volt könnyel. Magához szorította a csecsemőt, sírt és kacagott. A férfi, aki az asztalnál ült, fölállt. Szép, magas alakján katonaruha feszült.

— Az uram, — mutatta be Hilda.

A férfi balját nyujtotta. Jobb karja helyén üresen csüngött a ruha ujjja.

Mária megdöbbenve nézte a csonka kart; a régi kézfogások ösztönével alig észrevehetően megemelkedett. Talán ettől, talán az egész napi fáradságtól és izgalomtól megszédült.

A férfi fölfogta, fél karjával nem bírta tartani, leengedte lassan a földre.

Az emeleten nyitottak szobát Máriának. Lefektették, magárahagyták. Elaludt, föl-fölriadt; tücsökszót hallott és falusi csillagokat látott. Kinyujtotta kezét, magához ölelte gyermekét. Újra álomba merült.

* * *

Zenezóra ébredt. Körülnézett az idegen szobában. Otthonosnak, kedvesnek találta régi faburkolatával, hatalmas bronz csillárjával, kényelmes bútoraival.

Rügyező kertre sütött a nap. Messze a falu látszott, oldalt a zöld vetések. Az ablak előtt cigánybanda állt, cérnavékony legények, csupa gyerek még. Elöttük a férfi, megmaradt félkezében lovaglopálca. Azzal dirigálta a köszöntő bandát.

Mikor meglátta Máriát, intett.

— Acsi! Valami vígat a szépasszonynak.

A cigányok összenéztek. A primás fölrántotta a vonót. Rázendítettek, énekeltek is hozzá, reszelős, változó kamaszhangon.

Cigány vagyok, jól élek,
Egy úrral sem cserélek.
Gyere velem ürgészni,
Ürgét fogni, megsütni,
Hejde cigány vagyok...

Mária visszahanyatlott az ablakból. Ez a dal... ez a dal... hol is hallotta? S egyszerre meglátta a Kupa Vezért, a mulató urakat a teraszon és az apát, amint hajadonfőtt megy át a téren és kabátja szárnyai csattogtak a szélben.

(Folytatjuk.)

Rónay György

AZ OLVASÓKHOZ. Azok a kivételes rendelkezések, amelyek a folyóiratok oldalszámát korlátozták, természetesen érvényesek a Vigiliára is. Ez a rendkívüli helyzet azonban csak mennyiségileg csökkenti a Vigilia terjedelmét, mert a lap tartalmát még fokozottabb gonddal állítja össze a szerkesztőség a jövőben. Olvasóink, akik eddig is a legnagyobb szeretettel támogattak minket minden törekvésünkben, bizonyára megértéssel fogadják ezt a változást, amelyet a rendkívüli helyzet kényszerít ránk. Tartalmilag azonban száz százalékgig akarjuk kielégíteni olvasóink igényeit, akiktől kérjük további szeretetüket.

IRÓK ÉS MŰVEK

KÖNYVEK AZ ELLENREFORMÁCIÓRÓL. A XVI. század végén a Mohács után visszaszorult magyar katolicizmus helyzetében komoly fordulat áll be: Nagyszombatban néhány igen művelt, a kor legjobb humanista tudásával vértezett egyházi férfiú megindítja az ellenreformációt. A kezdeményező Oláh Miklós, őt neveltje, Telegdi Miklós követi, a Telegdi kezéből kihulló tollat Monoszlói András ragadja föl, mellettük az együgyűbb hívek lelki vigasztát a licenciátus Pécsi Lukács szolgálja ajtatossági műveivel; a Monoszlóit támadó Gyarmatinak már Pázmány Péter felel. Oláh Miklóstól hozzáig szakadatlan lánc vezet, irodalomban és ellenreformátori tervekben, kezdeményekben, vállalkozásokban.

Ez a nagyszabású, vonzó és hősies korszak az újabb időkig homályban volt, Pázmány nagy egyénisége árnyékot borított az előtte járókra. Sokunkat megragadta *Szekfü* beállítás: a Magyar Történetben írja: Pázmány olyan a fejlődésben, mint egy nagy színész, fölépése előtt maga elé bocsátja a kisebbeket. A kutatás szempontjából ez a pár mondat szinte döntő: akik a korai ellenreformációval foglalkozni kezdünk, a teátrális hasonlat hatása alatt láttunk munkánkhoz. Figyelnünk kezdjük e kisebb jelenéseket, a nagyszerű előjátékot: Telegdit, Pécsi Lukácsot, Monoszlói Andrást.

Ugyanekkor, elsősorban *Horváth János* tanítványai körében, mind jobban lekötötte az érdeklődést az eddig — katolikus részről — elhanyagolt vallásos, ajtatossági irodalom, amely a maga korában valóban „*irodalom*“ volt. Azóta könyvek és értekezések jelentek meg ezekről a témákról: valamennyi fölfedezésnek hatott, mert az eddig holt anyagban megmutatta az élet friss áramait.

Fényi András értekezése *Telegdi Miklós* alakját, művét állítja elénk s illeszti be a kezdődő ellenreformáció mozgalmas világába.¹ Pázmány legnagyobb elődjét látja benne és joggal; érdekesen bogozza az ellenreformáció első szakaszának szellemi világát, magyar történelmi-jogász humanizmus és ellenreformátori vallásos készültség vonzó együttesét, azt az alaphangot, amely a kornak s a kor katolikus erőfeszítéseinek sajátos, jellegzetesen magyar, jellegzetesen nagyszombati ízt ad.

Természetes, hogy egy szűk értekezésen belül nem nézhetett szembe minden kérdéssel, nem is volt célja. Amit vállalt, megoldotta, az eddigi eredményeket rendszerbe foglalta, új szempontokkal gazdagította. Alapos készültsége megóvja az egyoldalúság veszedelmétől, tanulmányának egyik szép erénye, hogy alakja mögött észreveszi, látja és láttatja az akkori egész magyarságot, sőt, az egész Középeurópát.

A forrongó, bonyolult és lebilincselő korról egy hősön át izes képet ad.

*

Telegdi után *Pázmány* jön s olyan lélek számára, amilyen *Sík Sándor*, lenyűgözőbb, izgatóbb föladat nem lehet, mint Pázmány arcképének megrajzolása.² Könyvénel jobbat a nagy érsekről nem

¹ Fényi András: Telegdi Miklós. Budapest, 1939.

írtak: a tudós mondatait költő fogalmazta, a megállapítások és elemzések hideg logikáján átpiroslik a legszebb szenvedély: a tudós szeretet alakja, kora iránt.

Az első, ami meglep, a roppant teljesség: mindent fölölél, mindent kifejt, soha nem téved a szellemtörténet ma oly divatos túlzásaiba, kliséket nem használ, bár fölényesen ismeri mindazokat a forrásokat, ahonnet a klisék erednek. Alcíme program: *az embert és az író*t állítja elénk, őt állítja korába, nem a kort kényszeríti rá.

Legszebb fejezetei talán a Pázmány szellemének kialakulásáról és a Kalauz, a Prédikációk írójának *stílusáról* szólnak. Nyomról nyomra követi pályáját, számbavesz minden hatást, de nem bontja az embert hatások szálaira: Pázmány áll szemben a hatásokkal, nem Pázmány áll hatásokból.

Könyve roppant gazdagságát rövid ismertetésben elszámolni lehetetlen. Magas tudósi igény és magas emberi felelősség, magas stíluskézség és nagy fegyelem alkotása, példás férfimunka. És szép alázat bizonyossága: szívesen engedi szóhoz maga helyett a hőst, hadd valljon saját igéivel önmagáról és koráról.

Aki az ellenreformáció történetével foglalkozik, kimeríthetetlen tárházat talál benne, Pázmány roppant életművéhez remek kalauzt, hamisságok és csavargások nélküli vezetőt.

Akik a kor irodalmával foglalkoztunk, hálásan köszönjük könyvét, akik csak iskolai emlékekből tudnak Pázmányról, el kell olvasniuk. A tudomány kevészer volt ennyire emberi szándékú, — mint Pázmányról mondja, ennyire nemzetnevelés: hiteles tudósítás, — ugyanakkor ferdítések nélküli tüköre is az igaz emberségnek.

Sík Sándor pályájának egyik legszebb állomása: tárgy és író a tudományban nagyon megbecsülendő, szép találkozás. Találkozás, amelyből új tudományos irodalmunk egyik első vonalbeli, higgadtan okos, bölcsen lelkes, mély és igaz alkotása született.

Rónay György

REGÉNY

RUDNÓY TERÉZ: OSZTOTT SZERELEM. (*Dante*.) A regény hősnője cseléd. Pesti mindenek, akit elnyelt a bérház, a gang, a rossz szagú konyha s a soha nem szellőzhető cselédszoba, ez a komfortmentes odú, melynek gyér kellékei s áporodott levegője hiánytalanul megtalálhatók a regényben. Ez a légkör nem üdítő. Az egész könyv egy kissé — szellőzetlen. Ami növeli ugyan a történet életszerűségét, de aligha fedi az író szándékát. Rudnóy Teréz a kérdés szociális vonatkozásait megkerülve, kizárólag a cselédet mint nőt érintő problémákkal foglalkozik s itt helyes úton jár. A mai cseléd már nem a régi értelemben vett rabszolga, emberi jogait törvények védik. De élete mégsem teljes. Hiányzik belőle a család, a természetes életkeret, férfi és gyermek törvényen belül álló zárt köre, mely nemcsak védelmet jelent, biztonságos és szentesített helyet a társadalomban, de egyben pozitív célt is, mely irányt mutat az ösztönök zavaros útvesztőjében. A cseléd — különösen a városi cseléd — egész érzelmvilágával s női ösztönéletével kívül reked e természetesen zárt kereten s így bizonyos fokig érzelmileg törvényen kívül áll. Helye valahol az utcalány és a dolgozó nő között ingadozik, csonka nőiségével és keret nélkül bizonytalankodó életével. A cselédügynék igen sajnálatos és legnehezebben megoldható

² Sík Sándor: Pázmány, az ember és az író. *Szent István Társ.*

problémája ez. Rudnóy Teréz a kérdés lényegére tapint, feltárja mélységeit, veszélyeit, kitapintja egy hiányos élet minden megaláztatottságát, kísértéseit, magányosságát, de kielégítő megoldást nem talál. Regénye ezért hat nyomasztóan, fülledt és áporodott levegőjével, mely telítve van a cselédszobák légkörének jellegzetes erkölcsi miazmaival. Rudnóy Teréz éles szemű megfigyelő, néhány vérbő alakja figyelemreméltó emberábrázoló képességről tanuskodik. Stílusa ügyes riportstílus, nem érzelmeskedő, de tömörségében is lelket mutató, sok titkot kevés szóval feltáró. Az „Osztott szerelem“ még egyenetlen munka s tárgyánál fogva alig alkalmas Rudnóy Teréz tehetségének megítélésére. Talán legközelebbi regénye — melynek témáját remélhetőleg szerencsésebb kézzel fogja megválasztani — teljesebb képet nyújt majd az író nő igazi képességeiről.

Déchy Liane

VERS

PUSZTA SÁNDOR: PÓK A TÜKRÖN. (*Cserépfalvi*). A rendkívül, megdöbbenően izléstelen címlapú kötet, Pusztá Sándor legfrissebb verseskötve, írója pályáján a lehiggadás első komoly állomása. Igen szép sorai, strófái, fél-versei vannak, olyanok azonban, amelyeket végig hibátlannak éreznénk, alig. Jellemző a *Kubikusok* című: ilyen részek mellett:

*bozontos fejükön bundás haj, kalapot
csak azért viselnek, hogy
rátűzhessék a pipát.*

vagy:

*a hold hidegen, könnyörtelen tűz le
s fölöttük állnak a csillagok,*

(milyen jó a „tűz“ ige a holdra vonatkoztatva!), mintha nem bízna a hangulat, a képek, — és a saját költői — erejében, „ezeréves magyar arcokról“ s az őket „fakó-komorrrá tetováló robotról“ ír: elrontja a hatást, kimondja azt, amit csak sejtetni, éreztetni szabad, — úgy megkapóbb, úgy az igazi. Olykor képzavarokba téved:

*Hunyt személ az ég még
Távotról nyitogatta,
Sátor volt, a színe kék
S ott álltam alatta.*

(hogyan nyitogathatja szemét a sátor?), legszebb részeit túljátssza rimekkel és csattanókkal. Lépten-nyomon a takarékoság, a *költői* fejelem hiányával találkozni, a személyiség túlságosan előtérbe áll s mint a címlapon, az önmagát szemlélő költő arcképe elfödi a tájat, megzavarja a hangulatot: az igazi, magas igényű, tiszta lírát. Néhol Ady hatása lep meg, szavakban, szókötésekben, a ritmus robbanásaiban fölrémli reminiscenciái. Pusztá Sándor, talán hivatásból eredő lendületével, talán természetes hevével, olyan magatartást ölt, amely *költői* természetéhez nem szerencsés: a fáj, a természet lírája helyett a katolikus költőnél, úgy látszik, sajnálatosan kötelezővé vált világnézeti állásfoglalást szövi bele, — olykor társainál tagadhatatlanul ügyesebben, — verseibe. Nemzet, szociális téma... Pedig a fájdalomról méltóbban vall egy csöndes sóhaj, mint egy nagy kiáltás, költő világnézetét igazabban hirdetheti, ha

egy virághoz ír, mint ha a nyomort zengi világgá erősen vezércikkes hangszerelésben. Pusztá Sándor ott a legjobb, ott igazán költő, ahol virágokról, állatokról, tájakról ír, ahol egyszerűen költő, ember, nem vátesz. S itt igazán jó, hogy mennyire az s hogy bájos, franciskánus természetszeretete milyen apró remeklésekre képes, álljon bizonyosságául Hóvirágok című szép versének megkapó, friss befejezése:

*S a tavasz folyójában kis szoknyájuk térdig
Felhúzva jönnek már az ibolyák.*

Rónay György

FÖLDRAJZ

MEZEY ISTVÁN: AZ IGAZI JAPAN. (*Magyar Nippon Társaság*). Az a nagy szeretet és határtalan tisztelet, mely a kiválóan képzett szerzőben Japán iránt lakozik, iratta meg ezt a könyvet, és szól felénk lapjaiból. A távoli dolgok kissé mindég ködbe burkolóznak, Japánról is ismereteink általában bizonytalanok, inkább adathalmaz, sejtés, a lényegbe ritkán hatolunk. Ehhez kíván hozzájuttatni ez a könyv. Már a cím is célzatos: az igazi Japán. Nem annyira külsőségekkel, mint inkább a mögöttük rejlő lélekkel óhajt megismertetni bennünket Mezey. Valóban más világ ez. Európai embernek nehéz megérteni, hogy a japán—kínai háború idején a kínai polgárok ezrei békében élhettek Tokióban, hogy a japáni sajtó a legnagyobb rokonszenvvel ír a kínai népről, hogy a kínai klasszikus irodalomnak valóságos reneszánsza van Japánban, hogy például japánok a kínaiakkal barátságos labdarúgómérkőzést tartanak. Igaz, hogy a harc nem annyira Kína ellen, hanem „Ázsia népeinek önrendelési jogáért folyik,” magyarázatát végső fokon mégis a Jamatodamashiban, vagyis a japáni néplélekben kell keresni. Ennek alap-eleme a világ és élet problémáit a maguk egyszerűségében, irracionális, misztikus szemszögből látó különösen kifinomult világszemlélet és életfelfogás. Állami életükön is a családi érzés és a szociális jelleg uralkodik, a tudat, hogy az egész a fő, az egyes csak mint ennek része. A japán kaszárnyákban a katonák minden reggel és este közösen mondják el imáikat. — Nem tudományos rendszerezettséggel, nem is utinapló formájában vezet be a japán élet, viszonyok és történelem ismeretébe, hanem inkább mozaikszerűen, kikapva a jellemzőbb vonásokat, tényeket. Megismerkedünk a japánok Toldijával: Suzuki Seibevel, a belső mongol köztársaságok fejével, Wang-Té herceggel, akit Ázsia Mussolinijának hívnak és végül Kavaszé Kozo tartalékos szakaszvezetővel, aki annakidején a hadifogoly szerzőt őrizte, most pedig megható ünneppel fogadta.

Az ismeretterjesztésen túl a japán-magyar barátság elmélyítését is célozza a könyv. Ennek szolgálatában áll a második része: Magyar emlékek a Távols-Keletről. A szerző fölkereste az ottmaradt hadifoglyokat, beszámol a Távols-Keleten dolgozó magyarokról. Meghatódással olvassuk Kőrösi Csoma Boddhiszattvává (kb. buddhista „szent”) való avatását és kultuszát, Petőfi és Liszt diadalútját, a japánok érdeklődését és szeretetét irántunk. Megilletődve állunk meg a fiatalon elhunyt, lelkes magyar-barát Aibara Susumu újságíró emlékénel, ő írt külföldön először Trianon igazságtalansága ellen.

A bajai szabólegényből lett világljáró, Jelky András lépett a magyarok közül először Japán földre. Azóta számos hazánkfiának volt

alkalma Japánnal közelebbi kapcsolatba lépni. Ezek között tiszteltreméltó hely illeti meg Mezey Istvánt, akinek nagy érdeme van a tokiói Magyar—Japán Kultúr Intézetnek, a magyar művelődés e távol-keleti végvárának létrehozásában.

Zimándi Pius

KÜLFÖLDI IRODALOM

F R A N C I Á K

CHARLES DU BOS

Halála épp olyan csendes és keresztényi volt, mint nagy külső események nélküli, de lelkiekben annál gazdagabb belső élete, melynek egyes állomásait — a végsőket kivéve — a *Naplótöredékek* (Extraits d'un journal, NRF.) pontosan jelzik. Du Bos egy amerikai katolikus egyetem, a Notre-Dame (Csikágó mellett) meghívott tanáraként két év óta Pascalról s néhány jelentősebb mai francia íróról tartott előadást; a betegség, mely hosszú évek óta mintegy második élete volt, júliusban hirtelen elhatalmasodott rajta és Charles Du Bosnak éppen csak annyi ideje maradt, hogy hazatérhessen Franciaországba, ahol augusztus elején meghalt. A Saint-Cloud-i kis temetőben a szellemi Franciaország kiválóságai meghatottan állták körül barátjuk és fegyvertársuk koporsóját, s ugyanakkor Európa valamennyi országából istenhozzádot mondott lélekben néhány ember: Peter Wust, Curtius, Middleton Murry, Hilaire Belloc, aki érdeme szerint becsülte és megérdemelten szerette Du Bos-t.

Valéry írja a *Littérature-ben*, hogy mérhetetlenül nagyobb dolog, ha száz kiválasztott ember értékel valakit, mintha százezer jöttment rajong könyveit. Az *Approximations* hét kötetének kritikusa, az *Extraits d'un journal* moralistája nem volt „népszerű” még hazájában sem. Nevét az irodalmi szalonokban tisztelettel ejtették ki, írók és esztétikusok szívesen hivatkoztak egy-egy alapvető művére, például a katolikus regény problémájáról írt tanulmányára, de a *Naplórészletek* angol, latin és görög idézetekkel átszőtt elmélkedéseit, gyakran fárasztó és mindig teljes figyelmet követelő lelki boncolgatásait kevesen követték azzal a fegyelmelzettséggel és lelkiismeretességgel, melyet Charles Du Bos méltán elvárhatott és el is várt attól, aki alkotását kezébe vette.

Du Bos nem lehet kritikuskak nevezni, ha kritikuskak lenni annyit jelent mint rendszerezni, értékelni és ítélni. Kritikusi magatartása legfeljebb a kiindulópontban érvényesül, azzal, hogy a műveket és írókat két csoportba osztja, és az egyik csoportról konok következetességgel nem vesz tudomást. Tucatnyi jelentősnek ismert modern írókat lehetne felsorolni, akinek még a neve sem fordul elő az *Approximations* kötetében: talán kívül esnek Charles Du Bos tág és mégis jellemzően körülhatárolt érdeklődési területén, talán elfogultnak érzi magát velük szemben, de az is lehet, hogy valami leküzdhetetlen idegenkedés elfordítja tőlük tekintetét. Mindenesetre jellemző, hogy Péguy, Roger Martin Du Gard, Green, Bernanos, Montherlant, Malraux nevét hiába keressük kritikái kötetében. Ezzel szemben Gide-ről, Mauriac-ról egész könyvet, Proust-ról, Baude-

laire-ről, Claudel-ről több tanulmányt írt, melyek a modern francia kritika orom-teljesítményei közé tartoznak.

Az idegen írók közül elsősorban a tizenkilencedik századi és a modern angolok érdeklik: Byron-ról könyvet, Keats-ról, Coventry Patmore-ról, Katherine Mansfield-ről, Lytton Strachey-ről tanulmányt ír és naplójában is állandóan foglalkozik az angolokkal, aminek részben az a magyarázata, hogy anyja révén ő maga is angol származású. Ha az említetteket kiegészítjük szent Ágoston, Pascal, Goethe és Nietzsche nevével, akkor nagyjából meghatároztuk Du Bos érdeklődési körét.

Az íróban és a műben elsősorban a szellem megnyilvánulását keresi. Sainte-Beuve-vel ellentétben, aki az író életén és jellemző, de nem elsődleges fontosságú külsőleges megnyilvánulásokon keresztül igyekezett a mű belsejébe hatolni, Du Bos megkeresi az alkotás idegközpontját és belülről kiindulva jut el a felszínig. Gyakran és hosszasan szeret idézni s így szinte maga az író magyarázza saját művét. Du Bos csak irányít, vezet, segít — akár a pszichoanalitikus, — de még így is gyakran megtörténik, hogy az olvasó el-elmarad mögötte ezen a fölfedező úton. Ennek részben Du Bos „beszélt” stílusa az oka, mely indaszerű elágazásaival, gyakori kitéréseivel, visszakanyarodásaival sokban emlékeztet Proust stílusára. „Lekem úgy megy előre a szavakban, mint egy fénnel telített vak,” idézi önmagára vonatkoztatva Ricardo Guiraldes vessorát.

Charles Du Bos emberi arcát akkor látjuk majd tisztán, ha naplójának második része (1929-től haláláig) is megjelenik. Eggyel több bizonyítékot kapunk majd arra vonatkozólag, hogy a műveltség és tudás nem választja el Istentől az igazán nagy lelkeket. Hosszú évekkel megtérése előtt, amikor még elvetette a dogmákat, már hitt a lélekben és azt vallotta, hogy a kegyelmet nem tagadják meg azoktól, „akik hajlandók egészen a lelkükig elmenni.” Du Bos mindig a lélekhez akart eljutni, és megkapta a kegyelmet.

J. B.

LENGYELEK

JOZEF WITTLIN: LE SEL DE LA TERRE. (*Albin Michel*). A francia irodalmi élet egyik közelmúlt komoly eseménye ennek a könyvnek a megjelenése, A „nagy” realizmus ilyen meggyőző, aprólékos-ságában monumentális művel régóta nem jelentkezett. Írója lengyel, Franciaországban él. Műve egy trilógia első tagja, maga is befejezett egész. Tárnya: egy jámbor huzul paraszt élete a világháború kitörésétől addig, amíg Lengyelországot kiűrik s a behívott tartalékosokat a magyarországi Andrásfalva kaszárnyájába szállítják.

Néhány hónap, semmi nagy esemény. Pjotr hordár egy kis galíciai állomáson, minden vágya, hogy pályaoír lehessen. Lehetetlenség: nem tud írni, olvasni, tehetetlen, esetlen, balkezes figura. De jön a háború: a pályaoír bevonul, Pjotr elnyeri rég áhított állását, felöltheti a csákót. Tehervonatok, katonavonatok dübörögnek, a talaj meg-megmozdul, — Pjotr nem ért semmit, csak azt tudja: a császárnak szüksége van rá és el fog menni, ha a császár hívja. Ez a nap is elkövetkezik, — a sorozás, orvosi vizsgálat képe, az a körülményesen rajzolt dantei alvilág, meztelen testekkel a várzóba fal mellé állított székekn, megrázó, felejthetetlen, klasszikus. Pjotr társaival vonatra kerül, riadt huzulokkal rohan a teherkocsi a Kárpátok lejtőin Magyarországra. Jön Andrásfalva, a tábor a remekbe mintázott Bachmatiuk őrmester portréjával, — és vége a regénynek.

Látszólag sovány, érdektelen, unalmas regény. De unalmas anyagból is lehet remeket alkotni, és Wittlin könyve remekmű. Bámulatosan ismeri az embereket, együgyű parasztokat, akik utolsó ítéletet kiáltanak, mikor megjelenik az első röpülő, a nyáj vad szorongásában élnek s tétován, tudatlanul söpörtetnek tova a világégés végítéleti zivatárjában. Ez az a könyv, amelyről az ember órákig tud lelkesen beszélni, új s új jelenetek jutnak eszébe, nem lehet szabadulni tőle: az örökké elkísérő nagyok közül való. És ez az a könyv, amelyet könnyes szemmel olvas az ember: érzi a sors könyörtelenségét, sorsa megható kicsinységét s ugyanakkor nagyságát, az emberi együgyűség megindító jóságát, a váratlanul, megmagyarázhatatlanul, egy pohár tiszta vízért föltörő indulatok hevét.

Ismeretlen író gyanakodva fogadnak, mércét keresnek: kihez hasonlítható? A franciák Tolsztojt emlegették: igazuk van. A *Háború és béke* Tolsztoja jut eszünkbe, de Wittlin emberibb, forróbb, líraibb, humora mély filozófia, meghatottsága tiszta, nemes, gyönyörű férfiasság. Ha mérni kell: csak Tolsztojhoz mérhető; ha csak ezt az egy könyvet írta volna is: a mai Európa egyik legnagyobbja.

R. Gy.

Már nemcsak a sportolók ezrei fedezték fel a Dohányjövédék legalacsonyabb nikotintartalmú szivarkáját, a közkedvelt, igazán könnyű SPORT-szivarkát, hanem a dohányzó hölgyek nagy tömegei is felfigyeltek erre az igazán szép, szinte csomagolásban is nyáriának és így még könnyebbnek ható könnyű, illatos

SPORT-cigaretta.

A Dohányjövédék a cigaretta a Szent István héten válogatott minőségben, de változatlan áron hozta forgalomba. Aki egyszer megkóstolta, mindig visszatér hozzá. Még könnyebb a Sport-cigaretta Nikotex válfaja.

Az idegenek ezreit várta Budapest a Szent István-ünnepségekre. Hál' Istennek a visszatért Felvidék is most már szabadon és felszabadultan viszi hírért a páratlan magyar szivarkáknak és szivaroknak. Ismét jubileumot ül a magyarság s méltóan olvad az ünnepi fény emelésébe a Dohányjövédék is, mert külön ünnepet jelent a dohányzóknak és főleg a válogatott főnök, könnyű, kékfüstű szivarok kedvelőinek a

REX-szivar.

Reprezentáns külseje, 5-ös csomagolása és ára mindenki számára hozzáférhetővé teszi.

A SZENTISTVÁNI ÁLLAMESZMÉNEK
KORSZERŰ ÉRTELMEZÉSÉT MUNKÁLJA

AZ ORSZÁG ÚTJA

HAVI ÁLLAM- ÉS NEMZETPOLITIKAI FOLYOIRAT.
SZERKESZTIK: BARANKOVICS ISTVÁN ÉS DESSEWFFY GYULA GRÖF.

ELŐFIZETÉSI ÁRA
EGY ÉVRE 5.— PENGÓ
FÉL ÉVRE 2.50 PENGÓ
EGYES SZÁM ÁRA 50 F.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, IV. KER, VÁCI-UTCA 46. II. EM. 3
TELEFON: 18—22—40. — MUTATVÁNYSZÁMOT KÉSZSÉGGEL KÜLD A KIADÓHIVATAL

Teljesen zajtalanul dolgozik
az új rendszerű

CONTINENTAL-SILENTA ÍRÓGÉPI

Az írógéptechnika csodája!

Kérje díjtalan bemutatását a vezérképviselettől:

GOÿ ÉS KOVALSZKY
Budapest, V., Nádor-u. 11.

Magyar Kultúrszemle

A MAGYAR KULTÚRA KERESZTMETSZETE

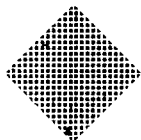
MUTATVÁNYSZÁMOT
DIJTALANUL KÜLD

IV., KECSKEMÉTI-UTCA 13. SZÁM

S I K S Á N D O R

P Á Z M Á N Y

S Z E N T I S T V Á N T Á R S . K I A D Á S A

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Possonyi László.